

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LIII год. од изласка
XXX год. непрекидног издажења

Нови Сад, фебруар—март, 1981.
Број 2—3

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Бранко Јосифовски

Педесет година Савеза адвокатских
комора

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Проф. др Синиша Трива

Приговор против рјешења о извр-
шењу

Др Александар Маркићевић

Злоупотреба права у кривичном по-
ступку

Јован А. Јерковић

Сусвојина по новом Закону о ос-
новним својинско-правним одно-
сима

Александар Јовичин

Поступак пред Судом удруженог
рада према одредбама Закона о
судовима удруженог рада

ПРАВНА ПРАКСА

Др Јован Гуцуња

Заједнички ставови републичких
и покрајинских судова (Крупањ
1980)

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

НЕКРОЛОГ

Весна Бошковић

Др Јован Живковић

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LIII год. од изласка
XXX год. непрекидног издажења

Нови Сад, фебруар—март, 1981.
Број 2—3

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Бранко Јосифовски

председник Савеза републичких и покрајинских
адвокатских комора Југославије

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА САВЕЗА АДВОКАТСКИХ КОМОРА*

Данас прослављамо значајни јубилеј — педесет година постојања заједничке организације адвоката Југославије и тридесет година постојања Савеза у социјалистичкој Југославији. То не значи да на територији Југославије није раније било адвоката и њихових организација — комора. Напротив, дуга је историја адвокатуре на нашем тлу. Она се јавља још у римским временима, а заступнике и браниоце под разним именима и с различитим овлашћењима пратимо и кроз цео средњи век и касније, како у словенским државама и слободним градовима на приморју, тако и под аустријским и турским господством.

Појавом капитализма у нас у XIX веку имамо већ прве зачетке модерно организоване адвокатуре.

Територија наше земље све до краја првог светског рата била је подељена између више држава, а организација адвокатуре и овлашћења и дужности адвоката били су регулисани у оквиру шест различитих правних система.

Разумљиво је, стога, што се и адвокатура у разним крајевима Југославије различито развијала. То ипак није спречавало организације адвоката и адвокате са тих подручја да успостављају међусобне контакте, измеђују искуства, помажу се у питањима од заједничког интереса итд., и то како на профе-

* Реферат са Саветовања представника републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије, одржаног 14. XI 1980. г. у Сава центру у Београду.

сионалном плану, тако и у јавном раду у оквиру тадашњих напредних тежњи својих народа за ослобођењем од туђинске власти и уједињењем на равноправним основама у заједничку државу.

Стварањем Југославије после првог светског рата настали су услови за још веће повезивање тадашњих адвокатских организација у раду на остварењу заједничких интереса, а нарочито:

- акције на уједначавању и побољшавању положаја адвоката у вршењу њихове функције и акције на заштити од покушаја тадашњих власти да ограниче независност и самосталност адвоката у вршењу адвокатске функције,

- акције на развијању међународне сарадње, првенствено у оквиру Међународне уније адвоката,

- активности на побољшању законодавства и уопште социјалног и правног система,

- активности у одбрани и пружању подршке напредним покретима и њиховим прогоњеним активистима.

Прва конференција адвоката из целе земље одржана је у Београду 20. септембра 1925. године и на истој је формиран Акциони одбор са задатком да пропагира оснивање Савеза адвоката Југославије и то оснивање што пре спроведе у дело.

Овове следе и други састанци представника адвокатских комора 1926. у Београду, 1927. у Загребу.

Конференција Пленума Акционог одбора, сазвана и одржана у Београду 30. и 31. октобра 1927. године, донела је резолуцију којом су се учесници обавезали да предложе својим коморама — удружењима оснивање Савеза адвоката и приступање Савезу, с тим да се на подручјима где нема адвокатских удружења омогући придружење Савезу путем појединачног приступа адвоката. Такође су се учесници обавезали „заложити се свим силама за оснивање и успех Савеза”. За базу Статута усвојен је пројекат који је израдио др Иво Политео, адвокат из Загреба.

Нарочито је било залагање Акционог одбора и представника адвокатских комора и удружења да се донесе Закон о адвокатима за целу земљу. Тај закон је коначно донесен 28. XI 1928. године. Овај закон, због увођења шестојануарске диктатуре, није се почео примењивати.

У условима шестојануарске диктатуре, Акционом одбору остао је врло тежак и деликатан задатак да настоји остварити оно што је био донео закон од 1928. године. Раду овог одбора највише треба захвалити што је и у таквим тешким условима ипак ускоро донесен нови Закон о адвокатима од 17. марта 1929. године који је садржавао само незнатне измене, које нису битно нарушавале, за то време, напредне принципе оног закона из 1928. године.

На основу Закона о адвокатима из 1929. године дошло је до образовања адвокатских комора у целој земљи на истовестним начелима и основама. Изасланици свих тадашњих адвокатских комора (Београд, Љубљана, Нови Сад, Подгорица, Сарајево, Скопље, Сплит и Загреб), састали су се на Скупштини у Београду дана 27. априла 1930. године и одлучили да се оснује Савез адвокатских комора, усвојили Пословник (Статут), и за првог председника изабрали Обрада Благојевића, адвоката из Београда.

Према Пословнику Савез је добио у надлежност да координира и у случајевима потребе концентрише рад свих комора у правцу заједничке заштите права и интереса припадника адвокатског сталежа, нарочито његове слободе и имунитета у извршавању звања и аутономије његове организације у коморама.

Општа оцена у првим Правилима Савеза адвокатских комора Југославије је да је изражавао демократски политички став адвоката, како у односу на организацију Савеза, тако и у односу на делокруг рада, не ограничавајући аутономна права комора и не постављајући се изнад њих. У то време, када су у свим структурама друштва преовладале унитаристичке и централистичке концепције, ова Правила Савеза изражавају федеративно-демократске и, рекло би се, самоуправне концепције организације и делатности адвокатури.

Адвокати, који су у то време радили у Савезу и у појединим коморама били су по политичкој линији са грађанске левнице, у неким срединама и комунисти, или су политички били неангажовани. У сваком случају, као грађани интелектуалци били су против тоталитаризма, диктатуре и фашизма. Баш због таквог опредељења, десетогодишњи рад Савеза пре рата био је веома плодан и запажен.

Рад Савеза одвијао се на линији заштите права и интереса адвоката, афирмације Савеза, примене Закона о адвокатима, давању примедби на законске пројекте, а расправљала су се и правно-теоретска питања.

Поред редовних, текућих проблема у вези с вршењем адвокатске функције, разматрани су и проблеми од друштвеног значаја. Савез је на последњој предратној скупштини 12. маја 1940. године у Новом Саду расправљао о нашим добровољцима у републиканској војсци у Шпанији. Општи став је био да се тим југословенским држављанима незаконито забрањује да се врате у земљу и да се они неоправдано држе у концентрационим логорима у Француској. На тој скупштини расправљало се и о интернирању југословенских држављана у самој држави а на основу Уредбе о принудном месту боравка. По том питању, стало се на становиште да Уредба нема уставног и законског основа. Донета је одлука да се о овом упозна влада, односно одговарајуће министарство.

Напредне снаге у адвокатури и појединци организовали су се по коморама, координирали рад у обезбеђивању одбране путем адвоката комуниста и других напредних појединаца прогоњених због политичке и револуционарне делатности.

Пре рата знатан број адвоката био је укључен у Комунистичку партију и СКОЈ. Њихове канцеларије биле су степиште напредних снага у борби за остварење националних и социјалних тежњи својих народа и народности за равноправност и национални идентитет, за нов друштвени систем у којем ће бити загарантовани братство, слобода и једнакост.

Адвокати комунисти међу првима су осетили опасност од појаве фашизма и деловали су у својим организацијама да се организује народ за борбу против претњи фашизма. Тако су београдски адвокати одмах после потписивања Тројног пакта од стране ненародне владе, на седници Одбора Коморе дана 26. марта 1941. године по подне донели резолуцију којом осуђују тај пакт као издају интереса земље и народа. Примером београдских адвоката следили су и адвокати у другим нашим срединама и осудили су тај пакт укључивши се у припреме за одбрану земље.

Напад хитлеровске Немачке и окупацију Југославије адвокати и адвокатски приправници нису примили као пораз. Напротив, велики број њих био је директно укључен у народноослободилачки рат који су наши народи на челу са Комунистичком партијом повели за ослобођење земље а против окупатора и домаћих издајника. У тој борби много њих је положило свој живот за свете идеале револуције.

С поносом и са посебним пијететом одајемо почаст свим адвокатима и адвокатским приправницима који су дали велики допринос у борби против фашизма и народних непријатеља. Они су дали своје животе и крв своју руководећи се искључиво великим идеалима правде и слободе. Више њих проглашено је за народне хероје. Ми данас у нашим срединама чувамо успомену на њих и учимо се на њиховим примерима.

Исто тако велики број адвоката, адвокатских приправника и чланова њихових породица постали су жртве фашистичког терора, тако да је адвокатура била толико проређена да дуго није могла да досегне предратни број адвоката и адвокатских приправника.

Морамо бити критични и рећи истину да је један број адвоката заузимао значајне позиције у властима бивше Југославије, односно за време рата су били наредбодавци извршења најтежих злочина против свог сопственог народа, распиривали националну мржњу и директно помагали окупатору. Такве издајце осудио је читав народ, а ми адвокати стидимо се њихових злодела и посебно смо их осудили пошто су изневерили основне принципе хуманизма, слободе и правде који иначе карактеришу нашу професију.

У току народноослободилачког рата и народне револуције изграђивале су се и основе нове народне власти и правосуђа. Иако се радило у врло тешким и деликатним условима рата, функција судства вршила се на принципима револуционарне законитости којом су штићене тековине народне револуције и обезбеђивани услови за њен потпун успех.

У тим условима рађале су се и клице нове адвокатуре применом начела да и у ратним условима треба обезбедити одбрану окривљенима пред Војним и народним судовима. То је одраз хуманистичког прилаза у једној револуцији као што је наша где се и у најтежим условима обезбеђивало право на одбрану, па макар се радило и о ноторним ратним злочинцима. У овом смислу донета је и једна наредба врховног команданта друга Тита.

У току ослободилачког рата и народне револуције, а у духу одлука другог заседања АВНОЈ-а, донет је читав низ закона и других нормативних аката којима су се штитиле тековине народне револуције и обезбеђивао њен даљи развој. Тако је Председништво АВНОЈ-а донело Одлуку о преласку у државну својину непријатељске имовине, Закон о одузимању ратне добити, Закон о сузбијању недозвољене шпекулације и саботаже, Закон о заштити народних добара, Закон о забрани распривања националне, расне и верске мржње и раздора, Закон о конфискацији имовине и др.

Једна од најважнијих одлука АВНОЈ-а била је донета 3. фебруара 1945. године; то је Одлука о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време окупације. Том одлуком и касније донетим законом јасно је наглашено да не постоји никакав правни континуитет на унутрашњем плану између правних прописа старе државе и нове Југославије.

Значај ове одлуке јесте и у томе што је дозволила да се примењују правна правила садржана у прописима старе државе, уколико у тој области нису донети нови прописи, и под условом, да та правна правила нису у супротности са тековинама народноослободилачке борбе.

Као и сви други закони старе државе и Закон о адвокатима од марта 1929. године стављен је ван снаге, али његове одредбе могле су се примењивати као правна правила.

Још пре тога, у свим адвокатским коморама, Одлуком Националног комитета ослобођења Југославије, од 17. новембра 1944. године, постављен је делегат. На основу ове одлуке сви адвокати су стављени на расположење, а поновни упис у именик адвоката вршио је делегат постављен од министра правосуђа федералне јединице.

На овај начин још пре завршетка рата организована је адвокатура као институција друштвеног поретка, тако да је

адвокатура упоредо са радом судова почела да ради и делује као неодојиви део нашег правосудног система.

Доношењем Закона о адвокатури крајем 1946. године одређена је улога и положај адвокатури у новом правном систему.

Овим Законом адвокатура је добила функцију да у границама закона пружа правну помоћ предузећима, установама, организацијама и појединцима у остварењу њихових права и законом заштићених интереса и да на тај начин помаже државним органима у правилној примени закона и учвршћењу правног поретка у држави.

Овим Законом утврђени су услови о томе ко може бити адвокат. То су лица која имају потребну стручну спрему и практично знање за пружање правне помоћи.

Посебну пажњу Закон је посветио моралној и политичкој подобности за вршење адвокатури. Закон је заштитио позивну тајну адвоката у погледу свих чињеница које је у вршењу свога звања сазнао проглашујући откривање ове тајне кривичним делом.

У области управљања адвокатуром, Закон је обезбеђивао аутономију адвокатских организација. Међутим, још увек су била изражена овлашћења министра за правосудје у погледу појединих самоуправних одлука органа адвокатске коморе.

На основу тог Закона образоване су нове адвокатске коморе за подручје свих република, осим Црне Горе, као и за Аутономну Покрајину Војводину. Адвокатска комора у Београду обухватала је адвокате са осталог подручја Републике Србије укључујући и Косово, као и подручје Републике Црне Горе.

У току 1947. и 1948. године све су се ове коморе конституисале, донеле своје статуте и ангажовале у вршењу својих законом утврђених функција.

Посебни услови обнове ратом разрушене земље и стварање нових институција правног система отежавали су формалну обнову Савеза адвокатских комора. Међутим, коморе су међусобно сарађивале о разним питањима а договорно су, преко заједничког представника, учествовале у обнови рада Међународне уније адвоката на Конгресу у Брислу 1948. године.

После дужих припрема сазвана је у Београду 5. и 6. јуна 1950. године Скупштина представника свих адвокатских комора на којој је поново обновљен Савез адвокатских комора Југославије.

На скупштини је оснивање нашег Савеза поздравио министар правосудја Савезне владе Фране Фрол, који је том приликом посебно нагласио: „Адвокат данас може без страха заступати права и законом заштићене интересе својих клијената, јер је припадник једне независне професије и сам води

бригу и одговорност за поверене му послове, за дисциплину својих другова и за одржање професионалног морала”.

Након завршетка оснивачке скупштине Савеза, све учеснике, њих двадесет осам, примио је у Белом двору Маршал Јосип Броз Тито и дуже времена се задржао у разговору, истакавши корисност и потребу рада адвоката и њиховог удруживања због чега је и однос народних власти према њима позитиван. Том приликом, пошто је у делегацији био и др Иво Политео, који је друга Тита бранио у познатом Бомбашком процесу 1928. године, друг Тито је евоцирао предратне прогоне комуниста, улогу напредних адвоката у одбрани политичких затвореника и допринос многобројних адвоката и адвокатских приправника у народноослободилачкој борби.

IV пленум ЦК КПЈ, одржан јуна 1951. године, посвећен питању учвршћења законитости, био је од посебног значаја за даљи развој адвокатуре, а посебно за потпуно остваривање њене законом одређене улоге и за прилив нових кадрова међу адвокате. Наиме, број адвоката, у односу на предратно стање, био је знатно смањен и средином 1951. године било их је свега 1213 у целој земљи.

Закључци тог Пленума истакли су да са јачањем улоге судства и законитости и адвокатски позив добија све значајније место у правном систему и да „свако гледиште о адвокатима као државним органима доводи до бирократизације и неактивности адвоката и до слабљења функције одбране и заштите човека и установа”.

После овог Пленума појачан је допринос адвоката у одвијању правног живота и, што је значајно, велики прилив правника из других структура у правосудје и адвокатуру и, самим тим, уношења нових идеја и концепција у адвокатске организације. Број адвоката се за неколико година удвостручио.

Тада долази и до формирања основних партијских организација у већим коморама и до већег ангажовања адвоката комуниста у органима комора и Савеза у складу са самоуправном оријентацијом друштва. Како у привреди тако све више и у друштвеним службама, појавило се интересовање и у редовима адвоката и других правника за даљу реорганизацију адвокатуре на самоуправним принципима. О томе је расправљао и Први конгрес правника Југославије октобра 1954. године у Београду.

То је време у коме се учврстило осећање правне сигурности код грађана, у коме се све брже развијао систем друштвеног управљања и процес децентрализације.

Као логични резултат овог друштвеног процеса долази до доношења Закона о адвокатури 1957. године, у чијој је преми и изради Савез адвокатских комора имао најшире могућности да сарађује и те је могућности у потпуности искористио.

Битне карактеристике овог Закона су: престанак непосредне управне контроле органа правосудне управе над адвокатским коморама, с тим што остаје контрола законитости од стране државних органа, суда и др. у односу на самоуправне одлуке органа адвокатских комора; формирају се савети као органи комора који одлучују о начелним и најважнијим питањима, а у чији састав улазе, поред представника адвоката, и представници друштвених заједница; даље јачање самосталности и независности адвоката у вршењу адвокатске функције. Ово је даље условило извесну унутрашњу реорганизацију Савеза адвокатских комора Југославије који добија нови орган — Пленум извршног одбора — у који улазе представници савета комора чланица.

Увођењем друштвеног управљања у адвокатуру стварају се услови да се представници друштва непосредно упознају са проблемима адвокатуре и да заједно са адвокатима траже и проналазе решења за те проблеме. Непосредни резултат овога је решавање виталних проблема као што су питања: социјално осигурање, опорезивање, подмлађивање адвокатуре, награђивање, тј. тарифе, уздизање професионалне етике као и прва размишљања о целисходности и могућностима за удруживање рада у адвокатури.

Развој самоуправних односа у нашој земљи на свим фронтовима указао је на потребу организовања једног ширег скупа адвоката и представника друштва на коме би се на принципјелан начин претресли проблеми адвокатуре и нашли нови путеви за решавање тих проблема у интересу друштва и адвокатуре.

Савез је, уз сарадњу свих тадашњих комора, припремио и организовао Прву конференцију адвоката Југославије, која је одржана у Београду 26. и 27. фебруара 1966. године. За Конференцију је било припремљено више реферата и кореферата (Двадесет година рада адвокатуре у новој Југославији, Друштвена улога адвокатуре, Адвокатура у новом уставном систему — са подтемама о етици у адвокатури, процесном положају адвоката, и др.).

Схватајући значај ове Конференције Едвард Кардељ, тада председник Савезне скупштине, прихватио се покровитељства ове конференције и учествовао у њеном раду. Том приликом Едвард Кардељ у свом поздравном говору рекао је, између осталог: „Адвокатура је један од уставних инструмената за заштиту права грађана, радних и других организација, као и за учвршћење демократске и социјалистичке законитости уопште. Она има вековну традицију. Али, и у новим условима нашег социјалистичког друштва она не само да је постигла позитивне резултате, већ се и афирмисала као неопходан елемент нашег друштвено-политичког система... Код нас је адвокатура од самог почетка изграђивана као самостална друштвена служба и само на тим основама она се може даље

успешно развијати... Истовремено, адвокатура је део целокупног друштвеног система, па је за извршење својих задатака одговорна пред целом друштвеном заједницом... Друштвена улога адвокатуре и правне помоћи... не исцрпљује се само савесном одбраном интереса странке. Она може да буде уједно и значајан стваралачки креативни фактор у хуманизирању и оплемењивању односа међу људима, као и унапређивању социјалистичких друштвених, правних и других институција. Адвокатура у условима друштвеног самоуправљања поготово не може бити само професија, већ мора дејствовати као креативна, хуманистичка, демократска, социјална, правна и етичка снага у општим прогресивним напорима социјалистичког друштва."

На овој Конференцији адвокати су својим корефератима и дискусијама у комисијама и у пленуму, дали велики допринос доношењу конкретних закључака о свим значајнијим питањима за даљи развој адвокатуре. Својим дискусијама и ставовима велики број друштвено-политичких радника, представника савезних, републичких и покрајинских правосудних органа, професори Правног факултета и научни радници, помогли су да ова Конференција у потпуности успешно заврши рад. Донесени закључци су представљали смернице за деловање свих адвокатских организација и адвоката у наредном периоду карактеристичном по крупним променама у читавом нашем економском, друштвеном и правном систему.

У складу са уставним амандманима из 1971. године долази до врло значајних промена у организацији адвокатуре као друштвене службе па самим тим и до новог начина деловања адвокатских организација. У првом реду, надлежност за решавање питања организације адвокатуре, а затим и свих виталних питања друштвено-економског положаја адвоката, прелази са федерације на републике и покрајине, односно на општине или самоуправне интересне заједнице. У периоду од 1971. до 1973. године све су републике и покрајине донеле своје законе о адвокатури и другим видовима правне помоћи. Другим одговарајућим законима републике и покрајине преносе на општине овлашћења за регулисање пореза, а на одговарајуће самоуправне заједнице утврђивање права и обавеза из социјалног осигурања и др. У том процесу, у законима неких република отварају се могућности за образовање основних адвокатских комора на које се преносе поједина самоуправна права, а републичка комора постаје координатор рада основних комора. У осталим републикама и покрајинама саме адвокатске коморе у својим самоуправним актима организују зборове адвоката или општинске организације адвоката које имају улогу сличну као основне коморе. Значајно је напоменути да у овом периоду долази и до образовања посебних адвокатских комора за Црну Гору и САП Косово.

У таквим условима, на састанку представника свих комора чланица, дана 25. јуна 1972. године, долази до реорганизације Савеза, који мења име у Савез републичких и покрајинских

адвокатских комора Југославије. Ускоро затим, у фебруару 1973. године, одржана је нова Конференција представника адвокатских комора из целе земље. На тој Конференцији оцењен је положај адвокатуре у овим новим условима и утврђени њени задаци ка даљој трансформацији у складу са кретањима друштва, а посебно у вези са припремама и јавном дискусијом за доношење нових устава, што је уследило 1974. године.

Устав СФРЈ, а на исти начин и устави република и покрајина потврдили су адвокатурџу као самосталну друштвену службу за пружање правне помоћи и поставили основ за изједначавање адвоката са радницима у удруженом раду у погледу њиховог друштвено-економског положаја и њихових права и дужности. То исто важи и за адвокатске радне заједнице и друге облике удруживања рада адвоката. Ови ставови још одређеније су исказани у Закону о удруженом раду.

У складу с тим, иако још у недовољној мери, отпочео је да се одвија процес образовања адвокатских радних заједница, нарочито у развијенијим срединама. Почетни резултати дају охрабрење за даљи наставак овог процеса, а адвокати очекују још већу помоћ друштва.

Отворен је и процес решавања многобројних проблема адвокатуре путем непосреднијег повезивања основних адвокатских комора и других основних организација адвоката са другим структурама друштва путем делегатског система, друштвеног договарања и самоуправног споразумевања о разним питањима значајним за успешно обављање адвокатске функције и за остваривање самоуправних права адвоката.

У свим овим акцијама комора и других организација адвоката у данашњим условима посебну улогу имају основне организације и активи Савеза комуниста адвоката који су постали покретачи у организовању адвокатуре.

Улога Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије у свим овим активностима била је значајна, јер је Савез постао центар координирања рада, размене искустава, давања иницијативе и упоређивања резултата рада републичких и покрајинских комора. Путем Савеза остваривана је сарадња адвоката са правосудним и другим органима и друштвено-политичким и друштвеним организацијама и самоуправним заједницама на нивоу федерације.

Као једна од изразитих илустрација таквог рада Савеза, представља обједињавање напора свих адвокатских организација на праћењу и анализирању стања и актуелних проблема адвокатуре и других видова правне помоћи и удруживање тих напора у врло плодној сарадњи са Савезним секретаријатом за правосудје и организацију савезне управе у припреми одговарајуће анализе и констатација. Ову Анализу разматрали су и други правосудни органи федерације, одговарајућа секција Савезне конференције ССРНЈ, Одбори Савезног већа и, коначно, јуна 1980. године, Савезно веће Скупштине СФРЈ. На седници

Савезног већа Скупштине СФРЈ ставове адвокатури Југославије изложио је председник Савеза.

Закључци које је поводом ове Анализе донело Савезно веће Скупштине СФРЈ представљају дугорочну основицу за даље конкретне акције и Савеза и других адвокатских организација. Први значајан корак у том правцу Савез је извршио организујући Саветовање о даљим правцима развоја адвокатури.

У самој природи адвокатури као професије је пружање правне помоћи у заштити слобода, права и интереса људи, а не само грађана одређене земље као и одржавање норми не само домаћег него и међународног права. У вршењу своје професије адвокати неминовно ступају у контакт са странкама, са адвокатима и правницима других земаља и због тога морају познавати и међународно право. Услед тога још давно се осетила потреба успостављања професионалних и колегијалних контаката адвоката разних земаља, па и стварање организационих облика за сарадњу и размену искуства.

Југословенски адвокати још и пре формалног оснивања нашег Савеза, путем својих тадашњих удружења и комора, учествовали су у оснивању Међународне уније адвоката 1929. године. Од дана оснивања нашег Савеза па до данас, један од његових главних задатака било је представљање југословенске адвокатури у Међународној унији адвоката, у другим адвокатским и правничким међународним организацијама као и одржавање веза са одговарајућим адвокатским организацијама страних земаља.

У Међународној унији адвоката наш допринос је и пре рата био велики и цењен, што показује и организовање Петог конгреса ове Уније када је за председника изабран др Драгутин Јанковић, адвокат у Београду. Пре рата наш Савез активно је учествовао на свим конгресима МУА и доприносио је успешном раду конгреса, а на политичком плану наши представници су се залагали за заузимање напредних ставова и за акције на сузбијању повреда права човека и грађанина од стране надирјућег фашизма.

Као што је наведено, после рата учествовали смо у обнови рада ове организације. Пре одласка на први послератни конгрес Међународне уније адвоката, у Брислу 1948. године, наши представници посетили су друга Мошу Пијаде који нам је тада у разговору рекао: „Ви треба да идете. Ми не смемо да се туђимо од света. Циљеви Међународне уније адвоката нису у супротности са нашим схватањима”.

Врло активно смо учествовали и на свим каснијим конгресима и у акцијама Међународне уније заступајући у основи оне исте опште принципе којих се наша земља држи у спољној политици.

Нама је част што је Међународна унија адвоката 1954. године прихватила као основу за израду Међународног кодекса етике адвоката, пројекат који је израдио др Иво Политео, адво-

кат у Загребу, а тај је пројекат послужио и као основа за израду кодекса професионалне етике свих наших републичких и покрајинских адвокатских комора.

Такође треба нагласити да су и пре рата, а посебно после рата, угледни представници Међународне уније адвоката посећивали нашу земљу. Ценимо нарочито посете у време када се нова Југославија, из познатих разлога, нашла у извесној међународној изолацији супротстављајући се притисцима с било које стране.

Можемо се са поносом сећати да је друг Тито у свакој таквој прилици примао представнике Међународне уније адвоката, посебно да је на Брионима примио делегацију Међународне уније адвоката 1959. године, поводом одржавања састанка Савета ове Уније у Дубровнику. Друг Тито се посебно интересовао за рад ове организације и нагласио је њен допринос за јачање међународне сарадње, мира и општег разумевања међу народима.

Избором др Аурела Крстуловића, адвоката у Загребу, за председника Уније и поверавањем организовања конгреса Међународне уније адвоката у Загребу 1977. године, југословенска адвокатура је добила признање за свој рад у тој Унији. Овај Конгрес одржан је у септембру те године, а нашем колеги Рудију Шелиху, адвокату из Љубљане, поверена је израда реферата о радничком самоуправљању. Ова тема је привукла такво интересовање страних учесника да се претворила у расправљање о целокупном нашем самоуправном систему.

Од великог је значаја и наше учешће у специфичним Бечким адвокатским разговорима, неформалном облику одржавања састанака председника адвокатских организација из већине европских земаља сваке године по одређеним темама од практичног значаја за вршење професије.

Успостављени су и почетни контакти са Консултативном комисијом адвокатских организација земаља европске заједнице о конкретним питањима од интереса првенствено за заштиту и заступање наших грађана на привременом раду у неким од тих земаља.

Такође су врло живе двостране везе нашег Савеза са адвокатским организацијама суседних и других земаља чије смо представнике позвали да учествују у овој нашој прослави.

Настојимо да знатније развијемо сарадњу са адвокатским организацијама несврстаних земаља. На плану међународне активности ово нам остаје као један од најважнијих задатака за наредни период.

Поред ових видова непосредне међународне сарадње, наш Савез је у оквиру Савеза удружења правника Југославије учествовао у остваривању сарадње са организацијом „Светски мир путем права” и са другим специјализованим међународним правничким организацијама. У свим иступањима у међународној сарадњи руководили смо се принципима равноправне сарадње, реципроцитета, као и жељом за постизањем хумани-

стичких циљева у међународном животу. Настојали смо да изнесећи истину о нашим проблемима и специфичном развоју нашег самоуправног друштва, будемо „амбасадори” добре воље ради стварања мостова за сарадњу међу народима.

*

*

*

О раду адвокатури Југославије и раду нашег Савеза за протеклих 50 година постоји обиље материјала. Многи су догађаји од великог значаја, много је у нашим редовима било личности које су оставиле посебан печат не само у животу адвокатури него и нашег друштва уопште. Кроз њихов рад провлачи се једна непрекидна хуманистичка нит. Управо то нас обавезује да проучавамо и историју наше адвокатури а то је широко поље рада за наше историчаре и то не ради нас већ ради друштва чији смо део и ради наше будућности која треба да се надовезује на оно што су наши претходници дали и што обавезује и нас и будуће генерације.

Адвокатура као посебна самостална друштвена служба за пружање правне помоћи била је и остаће једна од окосница у процесу реализовања слобода и права и свих прогресивних тежњи радних људи, грађана у нашем самоуправном друштву.

Зато морамо да се организујемо тако да све задатке који стоје пред нама извршимо тачно и на време, а посебно у спровођењу Закључака Савезног већа Скупштине СФРЈ од 25. јуна 1980. године о правној помоћи и адвокатури и закључака нашег јучерашњег Саветовања.

На тај начин одужићемо се онима на чијем је раду почивало деловање нашег Савеза у протеклих педесет година његовог постојања.

Проф. др Синиша Трива
редовни професор Правног факултета
Свеучилишта у Загребу

ПРИГОВОР ПРОТИВ РЈЕШЕЊА О ИЗВРШЕЊУ*

I

1. Приговор је једино правно средство којим се дужник може користити ради побијања мериторног садржаја рјешења о извршењу (48). За дужника — приговор је остварење уставне гаранције о праву на жалбу против одлуке суда којом се рјешава о његовим правима (180. УЈ).

2. Закон о извршном поступку од 30. 3. 1978. уређује два приговора против рјешења о извршењу: (а) приговор против рјешења о извршењу на темељу извршне исправе (48—54) и (б) приговор против рјешења о извршењу на темељу вјеродостојне исправе (55). Њихово је уређење битно различито.

3. Судаћи по објављеним коментарима и расправама у периодици, институција приговора против рјешења о извршењу не задаје посебних тешкоћа. Законске су одредбе јасне; проблема нема.

Такав је, у први мах, био и наш дојам. Но, варљиви утисак о јасноћи текстова и о њиховој разумљивости и консистентности бит ће да је прије одраз наше оскудне маште неголи темељитог разумијевања и понирања у суштину грађе која стоји пред истраживачем (Ch. Regelman). Тешко да би се могли наћи увјерљивији докази о разборитости ове поуке него што су текстови Закона о извршном поступку који се односе на приговор против рјешења о извршењу.

4. У мјери у којој се пред истраживачем све више открива мноштво проблема и њихова озбиљност, све снажније се поставља и питање: да ли је судија, примјењивач закона, доносећи одлуке дужан поштовати његове текстове такви какви су

* Ово је ауторизирани текст битног садржаја предавања што га је др Синиша Трива, професор Правног факултета у Загребу, одржао на Јавној трибини Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду 17. 12. 1980.

(*dura lex sed lex*), или је, напротив, не само овлаштен него и дужан отклонити дословну примјену његових текстова кад установи да доводи до рјешења за која се не може рећи да су разборита. А ако се определијели за потоње рјешење, онда и питање: по којим правилима судити.

Опредјељујући се за отклањање разборито неприхватљивих тумачења, пледирам за трагање за рјешењима која ће бити инспирирана опћим начелима оног истог правног система у чијем крилу леже и норме које му својим садржајем у бити противурјече.

II

Приговор против рјешења о извршењу на темељу извршне исправе

5. Приговор против рјешења о извршењу на темељу извршне исправе самостално је, двострано и ремонстративно правно средство (49, 52).

6. Требало би закључити да је приговор редовно правно средство — не само приговор, већ и раздобље у коме га је могуће изјавити спречавају наступање правомоћности рјешења о извршењу (арг. из 8/6).

7. Но, нетом цитирано правило има у виду приговор изјављен у року од осам дана (8). Приговор се може, међутим, поднијети и касније, све до окончања извршног поступка (51). Из закона би се, додуше, могло извести да се овај приговор не може користити ради изношења свих оних побојних разлога који се могу истицати у приговору поднесеном у року од осам дана, али анализе показују да редакторима закона није успјело да ову интенцију сужавања разлога за приговор и остваре.

Каква је правна природа овог приговора поднесеног након осмодневног рока — о томе закон не говори. Нама се чини да треба закључити да је овај приговор изванредно правно средство — неподобно да спријечи наступање правомоћности нападаног рјешења. Не прихвати ли се такав закључак, вјеровника у правилу не би било могуће намирити јер је то могуће тек након правомоћности рјешења о извршењу (41/2), а ако и овај приговор спречава наступање правомоћности, онда ће не би било све до окончања извршног поступка. Не прихвати ли се сугерирани закључак, рјешење о извршењу на темељу вјеродостојне исправе не би било могуће ни отпочети извршавати јер је то допуштено тек након што ово рјешење постане правомоћно (41/3).

8. Закон одређује да приговор не одгађа извршење (8/5), да је, дакле, несуспензивно правно средство. Но, ова незграпна дикција тек парцијално одражава праву природу приговора. Његова несуспензивност односи се у правилу само на отпочи-

њање поступка извршења (41/1), али у односу на неке даље радње извршења и у односу на радњу намирења (новчаног) потраживања приговор има суспензиван значај (41/2, 83, 105, 153, 132). Ако се извршење проводи на темељу вјеродостојне исправе, приговор је суспензиван и у односу на само отпочињање поступка извршења (41/3).

9. Поштујући слово закона, требало би закључити да је у приговору могуће истицати само оне разлоге који „спречавају извршење” (50). Могу ли се користити приговори да су у току извршног поступка повријеђена битна процесна правила (354. ЗПП), да су почињене грешке при утврђивању чињеничног стања (353/1.2. ЗПП), да је погрешно примијењено материјално (оваје извршно) право (353/1.3. ЗПП), да су почињене грешке при одлучивању о трошковима, да није било опћих процесних претпоставака за поступање — о томе закон не говори. Но, његова крута интрасигнентна дикција као да отклања и иначе могућу супсидијарну примјену Закона о парничном поступку (14), која би могла помоћи да се и ови разлози користе. Писци који се задовољавају оваковим закључцима (Чизмовић чак мисли да су разлози у члану 50. ЗИП таксативно набројани — ГЛА 1/79) занемарују чињеницу да је такво тумачење противно уставним гаранцијама о праву на жалбу, јер дискриминира дужника у односу на вјеровника — који у својој жалби против тог истог рјешења јамачно може истицати све могуће приговоре (353. ЗПП), а не само оне који „спречавају извршење”. Кризу је могуће избјећи — одрицањем лимитирајућег рестриктивног значења норми члана 50. ЗИП, уз супсидијарну примјену Закона о парничном поступку (14, 353).

10. Листи егземпларно наведених разлога за приговоре могла би се приговорити несистематичност, чак и арбитрерност (50/1—13). Покушај њиховог сређивања и класифицирања доводи до сазнања да се међу њима наводе они који се односе на поступак и одлучивање извршног суда (т. 1, 7, 13), они који се тичу својстава извршне односно вјеродостојне исправе (т. 2, 4, 5), они који се односе на само потраживање које се остварује — опозициони (т. 8, 9, 11), те они који се односе на његово остварење — опугнациони (т. 3, 6, 10, 12).

Иако би о свим групама приговора било корисно изрећи критичке ставове, наша ће се пажња усредсредити претежно на опозиционе.

11. За све опозиционе приговоре карактеристично је да укидају или заустављају потраживање: оно може „престати” (50/8) нпр. због намирења, опроста, одрицања, компензације, новације, нагодбе и сл.; оно може бити заустављено нпр. ретенцијом, мораторијем, одгодом, застаром, забраном (50/9, 11).

12. За приговоре који се позивају на престанак потраживања (50/8) закон поставља ограничења: они се могу користити само ако се заснивају на чињеницама које потјечу из одређеног

временског раздобља, различитог за извршење на темељу (судске) одлуке од оног за извршење на темељу нагодбе.

13. Ако је темељ за рјешење о извршењу била одлука суда или другог овлашћеног органа — чињеница на којој се заснива разлог за приговор не смије потјецати из раздобља у коме је дужник ту чињеницу могао истаћи у поступку из којег потјече извршна исправа (арг. из 50/8).

Кризе у примјени ових правила узрокују прописи о новотама у когницијском инстанцијском поступку: њих је могуће истицати у жалби, и то без икаквих ограничења (352/1. ЗПП). Пракса, а до јучер и теорија, заступали су на жалост, став по коме ова одредба отвара најшире могућности за навођење новота у жалби: и субјективних, правних — које су нове само по томе што је жалитељ за њих сазнао тек након закључења расправљања пред првостепеним судом, и објективних — које су нове и по томе што су се збиле тек након тог момента, и лажних, неправих новота — чињеница које су постојале у вријеме расправљања о њима и за које је жалитељ већ тада знао.

Но ако је у жалби могуће истицати и тзв. објективне новоте, онда те новоте не могу бити подлога приговору ако су настале у раздобљу од закључења расправљања пред првостепеним судом па до истека рока за улагање жалбе (арг. из 50/8). Прихвати ли се на час овај закључак, излази да је не само право странке у парници да у жалби износи објективне новоте, него да је, у суштини, њена дужност (према самој себи) да тако поступи, јер ће у противном изгубити сваку шансу да их касније валоризира у своју корист. Странци би, *per absurdum*, требало, дакле, савјетовати да жалбу улаже последњи час рока за њено улагање, да тако стекне монополију да се у њој позове на све релевантне догађаје који настану у том раздобљу.

Треба ли уопће указивати на то да се оваквим размишљањем најозбиљније угрожавају темељне засаде учења о правомоћности?

Ако судити значи одлучивати о ономе што јесте (о постојећим правним односима заснованим на чињеницама), онда се судска одлука може односити само на оне чињенице које су настале до часа до кога је првостепени суд о њима могао расправљати — дакле, у правилу, до закључења главне расправе пред тим судом. Само те чињенице захвата правна снага пресуде. Ако су већ тада постојале али нису биле изнесене, ново суђење у истој ствари (и о њима) бит ће могуће само ако се остваре претпоставке одређене правилима о понављању поступка (421—423. ЗПП). Ако су нове чињенице настале касније, онда њих правомоћност донесене одлуке не обухвата; оне могу бити подлога за покретање нове парнице у којој се неће моћи с успјехом истицати приговор пресуђене ствари. Свака објективно нова чињеница због које потраживање престаје морала би стога бити подобна за приговор против рјешења о извршењу. Она не доводи у питање правилност правомоћно завршеног суђења.

Она тек указује на то да су након тог суђења настале чињенице због којих је раније постојеће потраживање сада престало постојати.

Опирући се закључцима које би требало прихватити ослањајући се на текст члана 50. т. 8. ЗИП, износимо — ради оправдања ове побуне — слиједеће: Суд суди о садашњости, о стварности, о правним односима заснованим на чињеницама на ономе што јесте, а не о будућности, дакле о ономе што би тек могло настати. *Beneficium novum* представља овлаштење а не и обавезу странке. Некориштење привилегије не може бити штетно за овлаштеника. Иако странка смије у жалби износити и објективне новоте (сумњамо у правилност и оправданост таквог става), она те новоте мора моћи користити и у самосталном правном средству чијој се употреби не супротставља раније пресуђена ствар: у самосталној деклараторној парници са захтјевом да се утврди да раније утврђено потраживање (више) не постоји, или у приговору против рјешења о извршењу заснованог на претпоставци да то потраживање још увијек постоји. Паралелна могућност кориштења двају процесних инструмената за валоризирање истог чињеничног фонда безначајна је мана у поређењу са раздобљем одсуства правозаштитних медија (*déni de justice*), до кога би могла довести стриктна примјена члана 50. т. 8. ЗИП.

14. Требало би утјецати на разбијање понешто презривог става према проблему процесних трошкова, става који се често сусреће, посебно међу судцима. Консеквенције које на том плану прате наш проблем више су него инструктивне. Ако се странка послужи привилегијем изношења објективних новота у жалби, морат ће сносити све трошкове проузроковане таквим поступањем, без обзира на свој успјех у парници (352/3. ЗПП). Ако те исте новоте наведе у посебној парници или у приговору, па оствари успјех, противник ће јој морати накнадити трошкове скопчане с тим изношењем. Одредба члана 50. т. 8. ЗИП као да странци брани ову другу могућност; наводи је на ону нерационалну, за њу штетнију.

15. У изреци сročеној тик уз ову критицирану, закон је разборит кад одређује да се у приговору против рјешења о извршењу заснованог на нагодби смију износити чињенице које су настале (непосредно) након закључења нагодбе (50/8). До таквих, прихватљивих консеквенција доводи и његово правило о одлукама као извршним исправама кад се примијени на пресуде на темељу признања (331, 353/3. ЗПП), пресуде због изостанка (332, 353/2. ЗПП) или пресуде у споровима мале вриједности (467. ЗПП) — јер је у жалби против ових одлука забрањено изношење новота о меритуму ствари.

16. За приговоре који се позивају на „зауоставање” потраживања (50/9, 11) закон не одређује временских међаша унутар којих би се морале збити чињенице на којима се заснивају — иако за такво фаворизирање ових у односу на оне који се пози-

вају на престанак потраживања нема. Примјењујући интерпретативно правило *lege non distinguente...*, међаше не би требало овај посађивати; примјењујући *argumentum a simili* — који нам се чини правичнији и разборитији — требало би и ове приговоре изједначити с онима који се односе на престанак потраживања (практички долазе у обзир само у односу на оне описане у т. 9).

17. За опутнационе приговоре — који се заснивају на тврђњи да није било мјеста одобравању извршења уноточ постојању ваљане извршне исправе (50/3, 6, 10, 12) — ирелевантно је вријеме настанка чињеница на којима се заснивају јер оне настају касније и неовисно о когницијском поступку из кога потјече извршна исправа.

18. Најављена амбиција редактора закона да редуцирају разлоге изванредног приговора испољила се у друкчијем утврђивању временског међаша прије чијег наступања не смије потјецати чињеница на којима се овај приговор заснива: то је сада — одређује закон — чињеница која је наступила након настанка извршне исправе, односно у вријеме када се више није могла изнијети у поступку из којег потјече извршна исправа (51). За нагодбу нема посебне норме.

Бизарност овог новог правила испољава се прије свега у чињеници да оно утврђује као временски привилегирани међаш онај који се у ствари временски налази иза (касније од) оног првог: извршна исправа (ако је судска одлука) настаје у правилу у часу закључења главне расправе која претходи њеном доношењу, а тај час у правилу претходи часу до којег се новота могла истицати у поступку из којег извршна исправа потјече. Умјесто да супсидијарни критериј помаже, као у правилу из члана 50. т. 8. ЗИП, он овдје одмаже — сувишан је, ако није чак и штетан.

Бизарност правила огледа се и у томе што оно успијева редуцирати разлоге за приговор: временска баријера могла би у ствари елиминирати само неке опозиционе приговоре. Остали се не тичу материјалноправног потраживања већ других претпоставака чије је постојање релевантно с обзиром на стање у часу доношења рјешења о извршењу а не с обзиром на стадије поступка из којег потјече извршна исправа. Генерално фиксирање преклузивне баријере је прешироко и стога сувишно. Она по природи ствари не може служити заустављању свих већ само неких приговора, јер само неки могу до те баријере у прошлости уопће досегнути.

Трећа бизарност правила састоји се у томе што оно, умјесто да евентуално редуцира опозиционе приговоре (не видимо разборита разлога за то), оно их временски шири — обухваћа и оно раздобље (од настанка извршне исправе до преклузије права на изношење новота) које основно правило за редовни приговор на жалост елиминира.

19. Но правило о временским баријерама изванредног приговора — које се подједнако односи на све опозиционе приговоре — не само да не успијева сузити листу потенцијалних разлога за приговор (што би било нормално за изванредно правно средство), већ шта више штетно шири њихову листу изван круга иначе уобичајених разлога: оно, наиме, допушта временски неограничено (док поступак не буде окончан) истицање и приговора процесне нарави који се односе на поступање извршног суда (нпр. приговор изузећа суца који је донио рјешење, или његове надлежности), иако за то нема никаквог оправданог разлога, иако то ни у једном другом домаћем процесном систему није допуштено нити је било допуштено. Изванредна могућност подношења приговора треба да омогући изношење накнадно насталих разлога за опозиционе приговоре а не и за оне остале, који се у наставку поступка нити не могу појавити.

Неосновано сједињени аутори Поповић—Ристић настоје редуцирати ову листу, сугерирајући елиминирање оних „за које је евидентно да се морају поднијети у року од осам дана” (ЗИП са коментаром, Београд 1978, с. 56). Одредбе о роковима резултат су одређене законодавчеве воље. Тешко је у њима успјешно трагати за оним што је евидентно и разборито ослобођено временских стега од онога што би било умјесно оковати кратким роком. Сваки интерпретаторов одбир, мимо онога законскога, нужно би трпио од произвољности, а она је најмање допуштена кад се, захваљујући њеној методи, настоје сузити права странака зајамчена законом.

20. Неправовремене приговоре требало би одбацити (358/1. ЗПП). Но неправовремен ће бити тек приговор који је поднесен након окончања извршног поступка (51).

21. И непотпуне приговоре требало би одбацити (351, 358. ЗПП). Има аутора који се залажу за одбацивање приговора у којима нису наведени разлози побијања (Лукић — ППП 10/78, Јерковић — ГЛА 7—8/78, Поповић—Ристић, *op. cit.*, с. 55). Они очигледно занемарују чињеницу да је приговор једино правно средство дужника против рјешења о извршењу и да његова права не би смјела бити мања од права вјеровника у жалби против тог истог рјешења. Одатле занемарују и правило да је жалба непотпуна само ако из ње није видљиво тко је подноси и против којег акта је подноси (351/1. ЗПП). Није мјесто да се овдје оправдава ова најдемократичнија норма савременог процесног система. Њу треба прихватити и досљедно је остваривати. И приговор у коме нису новедени разлози побијања представља ваљани темељ за рад суда надлежног да о њему одлучи: треба пазити по службеној дужности на готово све разлоге апсолутне ништавости (354/2. ЗПП), на разлоге за обуставу извршног поступка *ex offio* (68/1), на правилну примјену материјалног права (365. ЗПП), па и на правилно утврђено чињенично стање (370/2. ЗПП).

22. Нема запреке да се једном поднесени приговор допуњава све новим разлозима, све до одлуке суда о приговору, јер нема некадашњих правила о евентуалној максими (§§ 34/3, 35/2. ИП). Подршку овој тези пружа и аналогно примјењиво правило о новим приговорима против платног налога (451/3. ЗПП).

23. Треба допустити и могућност подношења новог приговора након доношења одлуке о претходном (ако поступак још траје): разлози (опозициони) могу настати накнадно; приговор након рока од осам дана је изванредно правно средство (а не редовни правни лијек), а за та средства увијек не важе правила о редовнима (в. нпр. тезе о поновном подношењу приједлога за понављање поступка). Нови приговор могао би се заснивати и на већ раније насталим чињеницама под увјетом да у поводу претходног приговора нису истицане ни разматране по службеној дужности.

24. Извршни је суд дужан сам расправити све изнесене приговоре и о њима мериторно одлучити, осим оне у односу на које међу странкама постоји спор о релевантним чињеницама, а односе се „на само потраживање” (54). О овим потоњима извршни суд мора странке упутити на парницу односно други адекватни поступак, ради проглашења да је извршење недопуштено.

25. Док нема сумње да су сви опозициони приговори такви да се односе „на само потраживање” (50/8, 9, 11), то исто се не би могло тврдити за све опугнационе приговоре (50/6, 12 — да; 50/3, 10 — спорно). У систему из 1930. о свим опугнационим приговорима водила се парница. Нови систем као да то не допушта, иако нам се чини да би било оправданије да се сви они на једнак начин третирају.

26. Судски рок за покретање парнице ради одлуке о допустивости извршења због постојања опозиционих и (неких) опугнационих приговора није преклузиван. Тужбу је могуће поднијети све док извршни поступак још траје (54/2). У својој суштини овај је рок дилаторан — прије његова протека поступак извршења не смије се окончати. Но правни интерес за парницу могао би престати и раније (в. о томе у наставку — 31, 32).

Закон нема одредаба о правним посљедицама пропуштања покретања парнице односно адекватног поступка. Празнину би требало попуњити правилом да ће суд наставити с одлучивањем о приговору чим протекне судски рок, не осврћући се на разлоге због којих је дужник упућен на парницу (арг. из 226/4. Закона СР Хрватске о насљеђивању).

27. Парница није једини правозаштитни медиј којим би се дужник могао користити ради заштите својих права. Ради валоризирања опозиционих приговора могао би још прије покретања извршног поступка — ако за то има правног интереса — поднијети негативну деклараторну тужбу ради утврђења да спорно потраживање (више) не постоји. Након окончања извршног поступка своја би права могао остваривати захтјевом за протуиз-

вршење (59—62), или у парници због неоснованог обогаћења, а могао би покренути и парницу ради накнаде штете узроковане незаконито проведеним извршењем.

28. Спор о томе да ли је парница на коју је дужник упућен деклараторна или конститутивна требало би ријешити у прилог деклараторне: за то говори упута извршног суда — да се извршење прогласи недопуштеним, као и то да се извршни поступак обуставља тек одлуком извршног суда, а не можда због конститутивног дјеловања парничне пресуде. Па ипак, без ове повољне деклараторне пресуде извршни суд не може обуставити извршење: она је, дакле, претпоставка за остварење одређеног конститутивног учинка. Одатле и схватање о деклараторној одлуци са конститутивним дјеловањем (*ascertamento costitutivo*).

29. Доследно изводима о праву на нове приговоре и након што је о претходнима већ одлучено (в. раније — 23), требало би и овдје допустити нове парнице након окончања претходних. Но прије њиховог покретања требало би приговоре изнијети пред извршни суд, да се испита да ли им је чињенична основа спорна. Ако није, о њима би морао одлучити сам извршни судац.

30. Извршни поступак проводи се у два стадија: одлучивања о приједлогу за извршење и провођења извршења. Први обично претходи другоме, али они се могу и преплитати. Шта више, стадиј провођења извршења могао би завршити прије стадија одлучивања о извршењу. Но тада се поставља питање правног интереса за наставак поступка одлучивања о извршењу, овдје за наставак поступка одлучивања о приговору против рјешења о извршењу односно о тужби коју је дужник по упуту извршног суда поднио (54).

31. Стадиј одлучивања о извршењу могао би надживјети стадиј провођења извршења ако овај потоњи буде обустављен јер потраживање није могло бити остварено (дужник нпр. нема имовине).

За дужника би се тешко могло казати да још и даље има правног интереса за наставак поступка одлучивања о његовом приговору или тужби, јер продужењем тог поступка не би могао постићи више од онога што је већ остварио — обуставу провођења извршења. Он би, ако се овај поступак ипак настави, могао додуже добити квалитетнију правну заштиту, али без реперкусија у обустављеном поступку. Остварена квалитетнија заштита могла би доћи до изражаја у новом извршном поступку, ако и када буде покренут, но у том новом извршном поступку дужник би се могао успјешно борити против извршења и без позивања на резултате одлучивања о извршењу у претходном извршном поступку. Одатле изводимо закључак: правно средство поводом кога је поступак још у току у вријеме обуставе провођења извршења требало би одбацити. Одређену подршку овом ставу требало би да пружи и правило по коме вјеровник

може у свако доба одустати од даљег настављања извршног поступка, — повући приједлог за извршење — без одобрења дужника, свог противника, и тиме учинити неефикасним дужникову борбу против рјешења о извршењу (37).

Вјеровнику би у претпостављеној ситуацији у правилу требало, међутим, признати правни интерес за наставак поступка у поводу његове жалбе против рјешења о извршењу, ако би њен успјех могао створити увјете да се провођење извршења настави. Све овиси о разлозима његове жалбе и о разлозима обуставе провођења извршења.

32. Ако до окончања поступка провођења извршења дође због тога што је потраживање остварено, проблеми даљег наставка поступка одлучивања о извршењу јављају се у инвертираном виду.

Вјеровникову жалбу требало би одбацити, јер ни након њеног усвајања не би могао постићи више од онога што је остварио — реализацију свог потраживања.

Дужнику би тешко било оспорити правни интерес за наставак одлучивања о његовом приговору односно тужби, но поставља се питање: чему одлука о овим правним средствима кад је извршење потраживања већ проведено (нпр. у извршном поступку код СДК), па се негативне посљедице неоснованог остварења потраживања не могу више репарирати у том извршном поступку. Дозволити наставак поступка значило би, у овом контексту односа, признати дужнику тек *nudum jus appellandi*. Теза да би одлука о његовом правном средству дужнику била потребна ради остваривања протужвршења не може издржати све критике, нарочито с обзиром на чињеницу да се протужвршење у свим ситуацијама не може ни проводити (62), односно да се о основаности протужвршења може одлучивати и без претходне одлуке о правним средствима дужника у току извршног поступка.

Суптилна анализа многобројних варијација на ову тему прелази оквире оваквог предавања.

III

Приговор против рјешења о извршењу на темељу вјеродостојне исправе

33. Приговор дужника против рјешења о извршењу донесеног на темељу вјеродостојне исправе — релативно сумњивог темеља за захват у дужникова средства — има радикалнији значај од приговора против рјешења на темељу извршне исправе. Приговор представља апсолутни вето дужника на покренути извршни поступак: суд је дужан ставити изван снаге рјешење о извршењу и укинути све евентуално дотле проведене радње (55/1).

34. Извршни суд није овлаштен испитивати мериторну основаност приговора. Због тога приговор не треба ни образлагати (55/2). Но ако је снага приговора у диспозицији дужника која се ефикасно супротставља офанзивној диспозицији вјеровника, онда би било коректније да већ сам приговор има конститутиван утјецај на поступак у току а не тек сучева одлука о стављању изван снаге рјешења о извршењу. Евентуални значајнији протек времена између приговора и једино могуће реакције суда могао би у одређеним ситуацијама узроковати озбиљних а сувишних проблема (нпр. због настављања провођења извршења унаточ уложеном приговору).

35. И сам рок за улагање овог приговора има апсолутно суспензиван значај: извршење се не може ни отпочети прије него што рјешење о извршењу не постане правомоћно (41/3). Сам приговор нема суспензивног значења: његова је снага јача — он нужно детерминира потпуну обуставу извршног поступка.

36. Закон нема изричите одредбе о изванредном року за улагање приговора. Па ипак сматрамо да треба одбацити покушаје да се одатле изведе закључак да се овај приговор може подносити само као редовно правно средство, у року од осам дана, о коме говори опћа одредба члана 8/3. ЗИП. Кад би се овај извод прихватио, дужник против кога се истиче слабији основ за извршење био би дискриминиран у односу на онога против кога се извршење проводи на темељу перфектне извршне исправе: не би се могао борити против извршења ослањајући се на накнадно настале опозиционе приговоре. И овај се приговор стога мора моћи подносити и након протеча рока од осам дана, док год извршни поступак тече. На то упућује и одредба члана 55/1. ЗИП о укидању радњи које су већ проведене: провођење извршења овдје не може ни отпочети прије него што рјешење о извршењу не постане правомоћно (41/3); ако су ипак одређене радње проведене, значи да је рјешење о извршењу постало правомоћно; оно може постати правомоћно кад истекне рок од осам дана из члана 8/3. ЗИП; значи да приговор у поводу кога долази до потребе укидања проведених радња може бити уложен тек након протеча рока од осам дана, као изванредно правно средство.

Нема сумње да овлаштење дужника да свако часном једностраном диспозицијом анулира резултате дотадашњег провођења извршења доводи у питање ефикасност института извршења на темељу вјеродостојне исправе.

37. Вјеровник може — одређује закон (55/3) — у приједлогу за извршење на темељу вјеродостојне исправе тражити да се, за случај да дужник поднесе приговор против рјешења о извршењу, тај приједлог сматра тужбом.

Ово правило ипак неће моћи функционирати до краја *ex lege*, из простог разлога што приједлог за провођење извршења

нема елемената потребних за тужбени поднесак (усп. 35. ЗИП и 186. ЗПП). Требат ће, стога, да вјеровник, који сада постаје тужитељ, прилагоди свој приједлог правилима о садржају тужбе, да парнични суд не би својим рјешењем морао констатирати да је неприлагођени поднесак повучен (109. ЗПП).*

* Предавач је, заједно са В. Белајцем и М. Диком, својим сурадницима са Катедре за Грађанско процесно право Правног факултета у Загребу, објавио почетком 1980. у издању „Информатора” у Загребу, књигу *Судско извршно право — Опћи дио*, коју је у броју 10/1980. *Гласника* приказао др Никола Воргић.

Др Александар Маркићевих
адвокат у Новом Саду

ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Субјективно право није затворен круг у коме би воља појединца била суверена. Ни када се креће у кругу својих овлашћења појединац се не сме понашати као Робинсон Крузе на пустом острву. У самом том недовршеном кругу постоје и границе у вршењу права, које можемо прекорачити само по цену деликта који носи име — злоупотреба права.

Свако субјективно право носи утиснут на себи печат социјалних услова и времена у којима је поникло. Јер, сва права настају и остварују се у друштву које је и одредило њихову физиономију и намену. Друштво нам признаје одређена права да бисмо их користили у складу са њиховом друштвеном наменом. Стога се вршење права не може ни замислити ван контекста друштвене средине и атмосфере у којима право треба да се остварује. Ни својим се правом не можемо служити како хоћемо, са свирепим егоизмом и не обзирући се на околину. Свако је дужан да се уздржи од поступака којима се другом може проузроковати штета. Још у својим раним радовима професор М. Константиновић је указивао на социјалну садржину свих правних овлашћења и писао да је забрана злоупотребе права једна општа „мера за омогућење вршења коегзистирајућих права, мера за омогућење друштвеног живота“.

У нашем праву злоупотреба права је забрањена. У новијим законским текстовима забрана злоупотребе права дигнута је на степен једног од основних начела у облигационом и својинском праву, као и у парничном и кривичном поступку. Но, поље примене овог превасходно моралног принципа обученог у правну одору је кудикамо шире. Начело поштења и савесности и забране злоупотребе права, као и правила морала социјалистичког самоуправног друштва, прожимају целокупно наше право и као црвена нит су уткани у све правне институције. Озакоњујући ова велика начела законодавац је повукао нове границе у вршењу субјективних права и у исти мах обезбедио средство којим сам себе коригује у ономе у чему се посебна норма у њеној примени показала непотпуном или несавршеном. Ако овлашћења, која извиру из неке посебне правне норме, искоришћа-

вамо противно циљу због кога су установљена или призната или противно социјалистичком моралу, ми своје право вршимо ненормално, на један друштвено или морално изопачен начин и самим тим смо у сфери злоупотребе права. Понашање је само формално саображено посебној законској диспозицији из које црпемо овлашћење за делање, али се оно коси са основним начелима закона који забрањују злоупотребу права и све поступке противне моралу самоуправног социјалистичког друштва.

У самом појму нашег кривичног поступка и свим његовим институцијама имплицитно су садржана и начела поштења и савесности и забране злоупотребе права. Новелом Закона о кривичном поступку из 1976. године забрана злоупотребе права, као једно од основних начела наше кривичне процедуре, изричито је формулисана у члану 14, који гласи:

„Суд је дужан да настоји да се поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права која припадају лицима која учествују у поступку.”

Одмах пада у очи да је ова законска формулација скоро буквално преписана из чл. 10. Закона о парничном поступку у коме је забрана злоупотребе права озакоњена као начело још пре две деценије. Не мислимо да је тиме учињен несрећан избор. Јер, коначно, кривична и парнична процедура, иако имају различит предмет и циљ, у исти мах имају и извесна истоветна, сродна или слична начела, установе и процесна правила. То су две гране једног истог стабла. У својој студији *Основни проблеми кривичног и грађанског процесног права* Т. Живановић је указивао на то да „кривични поступак стоји у тешкој вези са кривичним правом, но грађански са грађанским правом”, јер се грађанска права могу утврдити и остваривати и без грађанског поступка, док је примена кривичних санкција резервисана искључиво за кривични поступак.

У парничном поступку начела из чл. 9. и 10. ЗПП чине нераздвојну целину, јер су начела савесног вршења права и забране злоупотребе права у суштини само две стране једне исте појаве. Но, поред њих чланом 9. ЗПП уводи се и општа процесуална дужност странака да пред судом говоре истину. Таква процесуална дужност странака у кривичном поступку не постоји, јер се то противи основном праву окривљеног — праву на одбрану. У кривичном поступку изостају санкције против окривљеног који не говори истину или се брани ћутањем. Стога су и начела парничне процедуре о којима је реч преузета у кривични поступак окрњена, али прилагођена потребама кривичног процеса.

Свако се право и свако правно овлашћење могу злоупотребити. Због нужне формалности кривичног поступка, као форме у којој се остварује кривично право и апстрактности процесних правила из којих извиру овлашћења за предузимање процесних радњи, овлашћења која из њих проистичу могу се лакше злоупотребљавати него друга правна овлашћења. Свака уопштена формулација крије опасност од злоупотребе права и изиграва-

ња закона. У широке законске оквири лакше продиру лаж, несавесност и непоштење под маском пуноважног вршења права. По форми, по свим спољним особинама није лако препознати када се вршење права изродило у деликт — злоупотребу права. Јер, за разлику од других противправних аката, акти злоупотребе права имају заштитну боју и облик права, а својим корозивним дејством нарушавају право изнутра. То подсећа на мимикрију: сталну или привремену сличност по облику, боји и другим спољним особинама неких животиња са околином у којој живе услед чега их је тешко препознати.

Злоупотребе процесних права у кривичном поступку јављају се у најразличитијим видовима, јер је живот довитљивији од сваког законодавца. Обесно тражење изузећа судија или вештака, „минирање” главног претреса неоправданим одлагањем, тактизирање са изношењем нових доказа, одбрана ћутањем као тактички маневар одбране срачунат на то да се првостепена пресуда торпедује, све су то манифестације злоупотребе права којима се поступак замршћује и одуговлачи у недоглед. Но, ово зло се не може уписати у кривицу само несавесним браниоцима. Често и јавни тужиоци не подносе суду предлоге благовремено или друге радње у поступку предузимају с великим закашњењем и тиме проузрокују одуговлачење поступка (чл. 144. став 3. ЗКП). Но, јавни тужилац злоупотребава своја овлашћења и када непромишљено и без доказа подиже оптужницу и чврсто и тврдоглаво при њој остаје и онда када се према резултату доказивања могао уверити да је оптужба потпуно неоснована. Не само што је непотребно покренута друштвена машинерија за принудну примену права, него је невин човек изведен на оптуженичку клупу и укаљан за увек пред очима јавности.

Одуговлачењу поступка доприносе својим несавесним поступцима и остали учесници у поступку.

Ни суд није имун од грешака које воде одуговлачењу поступка. Не ретко се дешава да председник већа који према одредби чл. 356. ЗКП мора да напише пресуду у року од осам или петнаест дана ово учини тек после више месеци од објављивања пресуде.

Закон налаже суду да поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права која припадају учесницима у поступку. Овако енергично формулисану заповест закона није лако спровести у живот. Оцена да ли у конкретном случају постоји злоупотреба права је веома деликатна, понекад би требало истраживати и водити „процес у процесу” да би се свака злоупотреба права открила и сузбила.

Начело о забрани злоупотребе процесних права конкретизовано је у извесним посебним процесним правилима. У циљу убрзања кривичног поступка и спречавања злоупотребе права у виду обесних захтева за изузеће судија, па и целог суда, новелирана су процесна правила о изузећу. Странке могу поднети захтев за изузеће само до почетка главног претреса, ако постоје околности које изазивају сумњу у непристрасност судије (чл.

39. тач. 6. и чл. 41. ст. 2. ЗКП). Злоупотреба права обесним захтевима за изузеће судија је онемогућена, али је на жалост, у практичној примени закона искључено и свако изузеће судија по основу чл. 39. тач. 6. ЗКП, тако да је ово процесно правило остало мртво слово на папиру. Са прљавом водом из корита избачено је и дете.

Према одредби чл. 301. ЗКП у случају факултативне одбране, главни претрес се може одржати и без браниоца који неоправдано није дошао на главни претрес или га је напустио без одобрења, ако окривљени одмах не узме другог браниоца, што је често немогуће, и ако суд по испитивању свих околности оцени да одсуство браниоца не би било од штете за одбрану, што је најчешће немогуће установити.

У чл. 362. ЗКП предвиђене су мере за сузбијање злоупотребе права подношењем непотпуних жалби.

Сви учесници у поступку дужни су да савесно врше своја процесна права. Свака злоупотреба права је забрањена. Оптужени има право да се брани како хоће, али не сме своје право на одбрану да злоупотребљава тако што би својим исказом лажно теретио друго лице да је учинило кривично дело или да прелазећи оквире права одбране врши друга кривична дела. Окривљени није дужан да изнесе своју одбрану, нити да одговара на постављена питања. Може да се брани и ћутањем. Али то не би смео да буде тактички маневар браниоца, јер се у том случају бранилац огрешује о своју дужност савесног и лојалног поступања пред судом. Не постоји правна дужност окривљеног да пред судом говори истину, и против окривљеног који свесно не казује истину не могу се применити никакве правне санкције. Но, не постоји ни право на лаж. Оцена исказа окривљеног врши се по општим правилима о оцени доказа у кривичном поступку. Своје уверење о постојању или непостојању неке чињенице образује суд на основу савесне и брижљиве оцене свих доказа. И када суд установи да је окривљени свесно изнео неку неистиниту чињеницу или да је неку чињеницу свесно прегретао, то ће изазвати неповерење суда и у остала казивања оптуженог. Знајући за то, оптужени се понекад уздржава од лажи из бојазни да би се њеним откривањем макар и у погледу само једне чињенице, ситуација непоправљиво изменила на његову штету, јер би изазвао опште неповерење суда.

Наш Закон о кривичном поступку предвиђа превентивне и репресивне мере за спречавање и сузбијање злоупотреба права. Овлашћења суда у припремању главног претреса и у руковођењу претресом и поступком су најефикасније средство за спречавање злоупотребе права. Према одредби чл. 292. став 2. ЗКП дужност је председника већа да се стара за свестрано претресање предмета, проналажење истине и отклањање свега што одуговлачи поступак, а не служи разјашњењу ствари. Да би се ова замисао законодавца спровела у живот потребно је да се и сам судија солидно припреми за главни претрес, да брижљиво проучи сваку страницу судског досијеа, да има потребно прав-

но знање и животно искуство и да увек има пред очима циљ кривичног поступка. Судија који неприпремљен долази на главни претрес често се показује предусретљив према свим доказним предлозима странака, и тако гомила процесну грађу преко потребне мере, расплињује се, развлачи поступак и постаје равнодушни посматрач дјела јавног тужиоца и браниоца.

Новчана казна као санкција због злоупотребе процесних права предвиђена је чланом 144. ЗКП који гласи: „Суд може у току поступка казнити новчаном казном до 1.000 динара браниоца, пуномоћника или законског заступника, оштећеног, оштећеног као тужиоца или приватног тужиоца, ако су његови поступци очигледно управљени на одуговлачење кривичног поступка“. Мерило за примену ове санкције јесте поступање које је очигледно управљено на одуговлачење поступка, а то су тежи стучајеви злоупотребе права. Новчана казна због злоупотребе права не може се изрећи према јавном тужиоцу нити против окривљеног. О поступцима јавног тужиоца којима се проузрокује одуговлачење поступка, обавештава се виши јавни тужилац, а о кажњавању адвоката или адвокатског приправника обавестиће се адвокатска комора.

Санкције због злоупотребе права постоје и у систему парничних трошкова. Овде се налазимо у присуству одговорности за сваку кривицу. Окривљени, оштећени, оштећени као тужилац, приватни тужилац, бранилац, законски заступник, пуномоћник, сведок, вештак, тумач и стручно лице (чл. 168), без обзира на исход кривичног поступка, сnose трошкове свог довођења, одлагања истражне радње или главног претреса и друге трошкове поступка које су проузроковали својом кривицом, као и одговарајући део паушалног износа (чл. 97. ЗКП).

Јован А. Јерковић
судија Врховног суда Војводине

СУСВОЈИНА ПО НОВОМ ЗАКОНУ О ОСНОВНИМ СВОЈИНСКО-ПРАВНИМ ОДНОСИМА

Институт сусвојине као посебан облик својине дефинисан је и регулисан одредбама чл. 13. до 17. Закона о основним својинско-правним односима (даље закон), који је објављен у Сл. листу СФРЈ бр. 6/80. од 8. II 1980. године и ступио на снагу 1. септембра 1980. године. Како је сусвојина по закону само посебан облик својине, то се и на њу односе сва она основна начела која су важећа за право својине и садржана у чл. 1. до 8. закона (Глава I).

Право сусвојине постоји када више лица има право својине на неподељеној ствари (покретној или непокретној), а део је сваког од њих одређен сразмерно целини (идеални део), с тим да важи пресумција о једнакости ових делова ако нису одређени (чл. 13. закона). Према томе, сусвојина (сувласничка заједница) по закону постоји у оној материјалноправној ситуацији када се једна неподељена ствар (покретна или непокретна) налази у својини више лица (сувласника) у идеалним деловима. Из овога следи да се суштина сусвојине манифестује у томе, што својина једне физички неподељене ствари припада заједнички двојици или више лица и то на начин да су делови који припадају појединим сувласницима подељени само идеално, а не физички. Стога је сваки сувласник потпуни сопственик свог идеалног (аликвотног) дела и уколико не вређа права осталих сувласника он може самостално, тј. без сагласности осталих сувласника да располаже својим опредељеним идеалним делом на заједничкој ствари (чл. 14/2). С тим у вези у односу на досадашњу судску праксу закон доноси као значајну новину принцип права прече куповине у корист осталих сувласника за случај продаје сувласничког дела, али само ако је то право предвиђено законом (чл. 14/3). То значи да је ова законска одредба норма начелног и упућујућег карактера, те да су републике односно аутономне покрајине овлашћене да својим законом регулишу питање постојања права прече куповине у корист осталих сувласника, редослед коришћења тог

права и остале услове везане за такву продају, ако усвоје овај институт. Овоме треба додати да по концепцији закона право прече куповине не настаје аутоматски за разлику од правила предатног права, чија је примена била искључена у досадашњој судској пракси, па је стога сувласник који продаје свој део обавезан да га претходно понуди осталим сувласницима.

Из досад изложеног следи, да ниједан од сувласника нема искључиву власт ни на једним, па ни најмањим физичким делом заједничке ствари. Тиме се уједно указује да је основна карактеристика сусвојине у постојању јединственог права својине са више субјеката и јединственог сусвојинског објекта, али тако да сваком сувласнику у вршењу својих својинских овлашћења припада право да учествује сразмерно свом сувласничком делу не повређујући при томе право осталих сувласника (чл. 14/1). С обзиром на приказане карактеристике сусвојине за случај да дође до физичке деобе заједничке ствари, тада у суштини сваки сувласник отуђује свој сувласнички идеални део на сусвојинској ствари, а као накнаду за тај свој идеални део он добија један одређен физички део на тој ствари у погледу којег се остали сувласници одричу свог идеалног дела. Све то указује да је идеални део сувласника на заједничкој ствари део права на ствари, док физички (реални) део представља део саме ствари која је предмет сусвојине, па је стога идеални део сусвојинске ствари у ствари негација реалног дела и обратно. Коначно то значи да код сусвојине постоји подела права на ствари по сувласничким уделитема (квотама), а не искључиво подела вредности ствари, које је питање иначе спорно у правној теорији.

Као што је већ истакнуто закон предвиђа пресумцију о једнакости сувласничких делова за случај њихове неодређености (чл. 13/2), али за разлику од предатних правних правила не садржи одредбе о претпостављеној сусвојини у односу на бразде, ограде, живе ограде, диреке, зидове, приватне потоке, канале, празна места и друге томе сличне преграде (пар. 854. у вези пар. 856. и 839. ОГЗ). То је сасвим разумљиво, пошто је у досадашњој судској пракси и правној теорији регулисање тих односа спадало у домен суседског права. Због тога је уређење тих односа предмет који улази у оквире законског регулисања својинско-правних односа у републикама односно аутономним покрајинама.

За разлику од права сусвојине закон предвиђа могућност постојања и заједничке својине под којом подразумева својину више лица на неподељеној ствари чији су удели одређиви но нису унапред одређени, али само у случајевима и под условима одређеним законом (чл. 18). Према томе, и овај је институт у надлежности законодавне регулативе република односно аутономних покрајина. Можемо као типичне примере за право заједничке својине узети имовину коју су брачни другови стекли радом у браку (чл. 7. Закона о браку — ЗОБ, Сл. лист

САПВ, бр. 2/75) и наследничку заједницу (чл. 145. Закона о наслеђивању — ЗН, Сл. лист САПВ, бр. 8/75).

Заједничку имовину брачних другова карактерише постојање јединства субјекта и у томе је суштинска разлика између овог облика заједничке својине и сусвојине. Удели брачних другова у тој имовини нису унапред одређени, па зато брачни другови представљају јединственог субјекта и са таквом имовином управљају и располажу заједнички и споразумно (чл. 50. ЗОБ). Стога брачни друг својим уделом у неподељеној заједничкој имовини не може самостално располагати, нити га може оптеретити правним послом међу живима (чл. 49. ЗОБ). У току трајања брака или у случају престанка брака могу брачни другови споразумно утврдити своје уделе у заједнички стеченој имовини, а у случају спора то ће утврдити суд (чл. 47. ЗОБ). Тек од момента када буде утврђен удео брачних другова у заједничкој имовини иста се од заједничке својине трансформира у сусвојину.

Код наследничке заједнице је битно да до деобе наследства наследници управљају и располажу наследством заједнички, а своје наследне делове могу преносити само између себе. Ако неки од наследника пре деобе уступи свој део неком трећем лицу ово у том случају не стиче право на непосредни удео у наслеђеној имовини. Правни посао (уговор) на основу кога је уследило уступање наследног дела лицу које није наследник производи правно дејство утолико, што ствара само тражбено право и обавезује дотичног наследника да по извршеној деоби преда свој део том трећем лицу — сауговарачу (чл. 46. ЗН). Наследство се сматра подељеним и тиме да је наследничка заједница престала чим су одређени било физички, било сувласнички аликвотни (идеални) делови појединих сувласника.

Стицање права сусвојине

Право својине, па према томе и право сусвојине, стиче се на одређеној ствари по самом закону, на основу правног посла и наслеђивањем, а такође и одлуком надлежног државног органа, на начин и под условима одређеним законом тј. одредбама које треба да садржи републичко односно покрајинско законодавство (чл. 20), чији стицаоци могу бити грађани (физичка лица), удружење грађана и друга грађанска правна лица (чл. 1). Повезано с тим треба истаћи, да у извесним случајевима и под условима прописаним законом сусвојина може постојати и на неподељеној ствари чији је део у друштвеној својини, а на делу постоји право својине грађана односно удружења грађана и других грађанских правних лица (чл. 17).¹

¹ Види одредбе Закона о сусвојини на стану („Сл. гласник СРС“, бр. 14/80).

С обзиром да је у новом закону остављена могућност да се и у другим случајевима може стећи својина на начин како то буде предвиђено другим законима, то се у погледу стицања права својине односно сусвојине по самом закону (оригинарни начин стицања) у чл. 20. нови закон ограничио на набрајања важнијих случајева таквог начина стицања. То су стварање нове ствари укључујући ту и случај прераде — *specificatio* (чл. 22),² спајање — *commixio* и мешање — *confusio* (чл. 23), грађење на туђем земљишту — *inaedificatio* (чл. 24. до 26), одвајање плодова (чл. 27), одржај — *usucapio* (чл. 28. до 30), стицање својине од невласника (чл. 31) и заузимање — *occupatio* које је могуће само у односу на покретне ствари (чл. 32).

У погледу стицања својине односно сусвојине правним послом (деривативан начин стицања својине), како на покретној, тако и на непокретној ствари, у закону је заступљен већ постојећи принцип из досадашњих правних правила (тзв. традиционални принцип деривативног стицања) по коме је потребно да буду испуњени следећи реkvизити:

1) Пословна способност субјекта који стиче право својине (за пословно неспособна физичка лица својину стичу њихови законски заступници),

2) Ствар на којој се стиче право својине мора бити у правном промету у односу на субјекта — стицаоца (*res in commercio*),³

3) Постојање пуноважног правног основа за стицање (*iustus titulus*), и

4) Остварење овлашћења из правног основа на законом одређен начин, тј. законити начин стицања (*modus acquirendi*).

Деривативно стицање права својине односно сусвојине на покретној ствари по чл. 34 закона састоји се у предаји (традицији) ствари прибавиоцу, али закон уједно као изузетак од тог начелног правила предвиђа односно набраја и случајеве у којима се фингира предаја ствари и пренос права својине врши моментом закључења правног посла — уговора (тзв. уговорни принцип). Право својине односно сусвојине на непокретност правним послом према чл. 33. закона стиче се уписом у јавну књигу или на други начин одређен законом, обзиром на постојеће веома различите ситуације у појединим републикама односно аутономним покрајинама у погледу начина стицања (негде постоје земљишне књиге, а негде тапије и друге јавне књиге).

² У ст. 3. чл. 22. закона предвиђен је специфичан случај спецификације, који није био регулисан досадашњим правним правилима.

³ Право својине грађана односно удружења грађана и других грађанских правних лица не може постојати на стварима које могу бити само у друштвеној својини (чл. 2. ст. 2. закона). Види и чл. 12. Устава СФРЈ.

Наслеђивањем право својине на ствари стиче се у тренутку отварања наслеђа на имовини умрлог, ако законом није другачије одређено (чл. 36). Ако постоји више наследника тада долази до стицања заједничке својине у облику наследничке заједничке заједнице, која се трансформира у право сусвојине чим буду утврђени идеални (аликвотни) наследни делови појединих наследника.

Правни положај сувласника

Све док право сусвојине (сувласничка заједница) настало на један од наведених начина предвиђених законом постоји (чл. 20), а сувласници су међусобно споразумни они имају право да по својој вољи управљају и располажу са заједничком стварју (чл. 15. ст. 1). Заједничке користи, трошкове коришћења, управљања и одржавања који се односе на целу ствар сувласници сnose по сразмери њихових удела (чл. 15. ст. 6), а у случају сумње сматра се да су им удели једнаки,⁴ с тим да онај ко тврди противно то мора и доказати. Ако међу њима дође до неслагања, онда ниједан од сувласника не може на сусвојинској ствари вршити никакве промене којима би располагао уделом других сувласника. Тиме је наглашено начело, да се постојећи конкретни односи између сувласника за предузимање послова у вези редовног управљања стварју уређују споразумно, а у сваком случају потребна је сагласност сувласника чији идеални делови заједно чине више од половине вредности ствари (чл. 15. ст. 2). Ако таква сагласност не постоји, а предузимање одређеног посла је неопходно за редовно одржавање односно управљање целе ствари, онда о томе одлучује суд у ванпарничном поступку (уређење односа међу сувласницима — пар. 266. бив. ЗВП). С тим у вези треба разликовати правни положај сувласника у односу на његов идеални (аликвотни) део и у односу на заједничку ствар као предмет права сусвојине.

На почетку је већ истакнуто, да је сваки сувласник потпуни власник свог аликвотног дела и да са њиме може слободно располагати, али не може отуђити ни најмањи реални део на заједничкој ствари, нити може успоставити такве терете који би теретили читаву ствар. За предузимање таквих послова које прелазе оквир редовног управљања заједничком стварју (отуђење целе односно реалног дела ствари, промена намене ствари, издавање целе ствари у закуп, заснивање хипотеке и др.) потребна је сагласност свих сувласника (чл. 15. ст. 4). Стога имајући у виду правну природу сусвојине јасно произилази, да свако самовласно поступање са заједничком стварју у напред реченом правцу не производи правно дејство и не обавезује остале сувласнике. Поред тога сваки је сувласник

⁴ Аналогија са одредбом ст. 2. чл. 15. Закона.

овлашћен да тражи полагање рачуна и деобу остварене користи од заједничке ствари, а у свако време има право да захтева деобу ствари које не застарева, осим у време у које би та деоба била на штету осталих сувласника (чл. 16. ст. 1—2). Из овога следи да сваки сувласник има право на судску заштиту права сусвојине, како на целој ствари, тако и у погледу свог права на делу ствари, што је сада и законом изричито предвиђено (чл. 43). То значи да сувласник ради заштите права сусвојине има право на све власничке и државинске (посесорне) тужбе (чл. 37, 41, 77) против сваког тј. како према трећим лицима, тако и према осталим сувласницима односно судржаоцима (супоседницима). Тако сувласник има право тужбе због сметања државине ради заштите државине од узнемиравања односно одузимање државине (чл. 77) и према осталим сувласницима. И међу њима у судржавини заједничке ствари може доћи до сметања државине, ако на пример један сувласник (судржалац) самовласно предузме такве радње којима се међа постојеће фактичко стање у погледу управљања и коришћења заједничке ствари, а потребна је сагласност свих сувласника односно сувласника чији делови заједнички чине више од половине вредности заједничке ствари (чл. 15. ст. 2).

У случају да је идеални део једног сувласника на непокретности без његове сагласности отуђен од осталих сувласника у оквиру отуђења целе сусвојинске ствари трећем лицу, тада том сувласнику припада право да власничком тужбом виндицира свој сувласнички део од трећег лица — прибавиоца, које се налази у државини (поседу) ствари (чл. 37. у вези чл. 43). При томе је ирелевантно да ли је стицалац ствари поступао савесно или не, јер право својине дотичног сувласника није престало, већ оно као стварно право делује *erga omnes*, па и према том трећем лицу — стицаоцу са којим он није везан облигационим правним послом (уговором) на основу којег је дошло до отуђења заједничке ствари (непокретности). Овде долази до пуног изражаја примена познатог правног начела да нико на другог не може пренети више права, него што је сам имао. Ако је у питању покретна ствар у сусвојини, онда у случају таквог отуђења може бити места примени правила о стицању права својине од невластника (чл. 31. ст. 1).

Било је спорно у досадашњој судској пракси да ли сувласник може тужбом према трећем лицу да тражи утврђење права сусвојине на целој ствари (чл. 187. ЗПП), односно да тражи предају целе ствари, док је у новом закону такво овлашћење за сувласника изричито прописано (чл. 43). Таква солуција у закону је у свему у складу са правним карактером сусвојине, па сада нема никакве сметње да се суди о тужбеном захтеву за утврђење сувласничког права сувласника на целој ствари. Мора се имати у виду, да је сваки сувласник уједно потпуни власник свог идеалног дела на заједничкој ствари, па према томе и целе ствари (*in solidum*). Као потпуни власник свог идеалног дела следствено изложеном сувласник би могао

тужбом тражити према трећем лицу утврђење свог права сусвојине на целој ствари, ако има правни интерес за подношење овакве тужбе (чл. 187. ст. 2. ЗПП). Што се тиче овлашћења сувласника да тужбом тражи предају целе ствари у своје име од трећег лица коме не припада никакво право на спорној ствари, досадашња јудикатура је такође била прихватила став да такво овлашћење припада сувласнику, јер исто адекватно произилази из правне природе сусвојине. Сувласник није искључиви власник ни најмањег физичког (реалног) дела заједничке ствари, али је искључиви власник свог аликвотног дела. Стога сваки сувласник има једнако право на заједничкој ствари, па према томе и да искључи из државине свако лице које није сувласник, пошто материјално уступање идеалног дела није могуће. Само на овакав начин се омогућује сувласнику да заштити свој идеални део на заједничкој ствари и уједно право сусвојине осталих сувласника, што очигледно иде у њихову корист, осим ако нису сагласни са подношењем тужбе.

Такође је један сувласник овлашћен да сам у своје име може поднети тужбу за утврђење постојања реалне службености у корист заједничке ствари као повласног добра (чл. 56). Такво исто овлашћење има сувласник и у погледу подношења негативне тужбе (чл. 42. у вези чл. 43), јер се таквом тужбом иде за исхођењем престанка узнемиравања целе сувласничке заједнице односно за либерирањем терета те заједнице, тј. у корист сувласника, а право на ову врсту тужбе не застарева. Сем тога, сувласник као потпуни власник свог идеалног дела није дужан да трпи оптерећење свог дела било каквом службеносту и зато је овлашћен на тражење судске заштите против сваког оног који присваја право службености на сусвојинској ствари (чл. 43). Међутим, ако је непокретност као послужно добро у сусвојини више лица, тада су поводом тужбе ради утврђења постојања права службености пасивно легитимисани сви сувласници. Они су по свом материјалноправном положају нужни супарничари, који уједно у процесном погледу одговара положају јединствених супарничара (чл. 201. ЗПП), јер се спор може решити само на једнак начин према свима њима због природе правног односа који је предмет парнице.

У односу на ствар на којој постоји право сусвојине сваки сувласник има следећа права:

1) Право да ствар држи и да се њоме користи заједно са осталим сувласницима сразмерно свом делу, не повређујући права осталих сувласника (чл. 15. ст. 1). Уколико је заједничка непокретност међу сувласницима споразумно физички подељена само ради одвојеног коришћења, онда сматрамо да сваки сувласник на свом делу врши држање (посед) у име свих сувласника.

2) Право на управљање заједничком стварју у погледу којег закон прави разлику између послова редовног управљања и послова ванредног управљања. За предузимање послова редов-

ног управљања потребна је сагласност сувласника чији делови чине више од половине вредности ствари (чл. 15. ст. 3),⁵ што значи да је у закону прихваћен принцип мајоритета. Стога сувласници који остају у мањини морају се покорити одлуци већине и мишљења смо да они у том погледу немају право на никакву заштиту, осим у случају када се наведена сагласност не постигне за предузимање посла неопходног за редовно одржавање ствари, па онда о спорном питању, као што је већ напред речено, одлучује суд у ванпарничном поступку (чл. 15 ст. 3. закона у вези пар. 266. ЗВП).

Сасвим је друкчија ситуација када се ради о предузимању послова који прелазе оквир редовног управљања (отуђење целе ствари, промена намена ствари, издавање целе ствари у закуп, заснивање хипотеке, конституисање реалних службености, веће поправке и сл.), пошто је у тим случајевима потребна сагласност свих сувласника без обзира на величину њихових делова (чл. 15. ст. 4). Закон ништа посебно не говори о ситуацији, ако међу сувласницима дође до неслагања у погледу предузимања послова ванредног управљања, односно како се решава таква настала ситуација. Према досад важећим правилима имовинског права у поменутих случајевима није се тражила сагласност свих сувласника када су биле у питању предложене важне промене ради одржавања или бољег коришћења ствари,⁶ јер су они сувласници који су остали у мањини могли тражити обезбеђење од сувласника у већини за будуће штете, или ако им се ово обезбеђење не би пружило, иступање из сувласничке заједнице — деобу (пар. 834. ОГЗ). Ако сувласници у мањини у приказаној ситуацији нису желели да иступе из заједнице, или би се иступање десило у невреме, а сагласност о спорним питањима се коначно не постигне, онда је о томе одлучивао суд у ванпарничном поступку (пар. 266. ЗВП). Међутим, одлука суда се могла односити само на то да ли је закључак већине сувласника основан или не, односно да ли ће се промене на сувласничкој ствари извршити безусловно или уз давање одређеног обезбеђења (кауције), али суд није могао наложити оно што ниједна странка није предложила (начело диспозиције). Напомињемо да је овакав начин решавања био предвиђен и за случај када су гласови сувласника за и против били подељени у једнакој сразмери (пар. 835. ОГЗ).

Ако постоји сагласност сувласника, они могу поверити управљање заједничком стварју управитељу, који може бити треће лице или једном односно неколицини сувласника (чл. 15. ст. 4). Како је такав управитељ овлашћен само на вршење послова редовног управљања, то сматрамо да је за његов избор

⁵ У предатном правном правилу је било предвиђено одлучивање већином гласова сувласника, који се нису бројали по лицима, већ по сразмери сувласничких делова (§ 833. ОГЗ).

⁶ У предатном правном правилу није било предвиђено отуђење ствари (§ 833. ОГЗ).

довољна сагласност сувласника чији делови заједно чине више од половине вредности ствари (чл. 15. ст. 2). Он је по свом правном положају пуномоћник свих сувласника и као такав обавезан на полагање рачуна о управљању заједничком стварју у роковима и на начин како је то међу њима споразумно утврђено.

Ипак, у животу се често догађа да само један од сувласника држи и користи заједничку ствар и без изричитог споразума (налога) осталих сувласника. По становишту досадашње судске праксе сувласник, који је управљао заједничком стварју па макар и без налога осталих сувласника по правилу није се сматрао пословом без налога, већ *in tacite* њиховим пуномоћником (пар. 837. ОГЗ). Стога је такав сувласник био обавезан на полагање рачуна осталим сувласницима у погледу управљања заједничком стварју, али истовремено и овлашћен да одбије све нужне и корисно учињене трошкове на целој ствари (начело из чл. 15. ст. 6),⁷ али за случај спора на то суд није био обавезан да пази по службеној дужности, већ је потребно да је у том правцу постојао одређен захтев таквог сувласника.

Поставља се питање, а то би начелно узевши важило и у случају када је по споразуму сувласника поверено управљање заједничком стварју једном односно неколицини сувласника или трећем лицу (чл. 15. ст. 5), да претходи полагање рачуна ако то тражи само један од сувласника који не користи заједничку ствар. Држимо да у сваком случају, па и у случају заједничког управљања у смислу чл. 15. ст. 2. закона, такав сувласник у свако доба има право да тражи полагање рачуна у погледу управљања заједничком стварју од осталих сувласника у сразмери свог сувласничког дела и у случају спора његова се тужба не би могла сматрати за преурањену. У досадашњој судској пракси било је појаве и погрешног схватања, да сувласник који не користи заједничку ствар не би могао тражити од осталих сувласника сразмерни део прихода оствареног од заједничке ствари од осталих сувласника пре него што тражи односно не спроведе се стварна деоба ствари. По исправном ставу судске праксе само у случају да у насталој парници буде оспорено сусвојинско право таквог сувласника радило би се о претходном питању, које би суд имао да расправи и реши по чл. 12. ст. 1. ЗПП.

Престанак права сусвојине

Свакодневна животна пракса потврђује појаву, да право сусвојине (сувл. заједница) у већини случајева престаје вансудским путем на начин утврђен споразумом странака (сувла-

⁷ Види одредбе одговарајуће по Закону о облигационим односима, које се односе на пуномоћје (чл. 89. и сл.), пословодство без налога (чл. 217. и сл.) и налог (чл. 749. и сл.).

сника), а код овакве деобе је дозвољен сваки начин који је физички могућ и правно допуштен. Најчешће је то уговор о физичкој деоби ствари или уговор о купопродаји којим један од сувласника односно неколицина сувласника откупљује делове осталих сувласника, или пак сувласници заједничке ствари исту отуђују трећем лицу. У свим тим случајевима када је у питању непокретност деоба се третира као промет непокретности, па стога уговор мора бити закључен у писменој форми и потписи уговарача оверени од суда.⁸ Овде писмена форма има конститутивни значај за пуноважност правног посла (*ad solemnitatem*), јер је у противном правни посао (уговор) апсолутно ништав.

За случај да међу сувласницима не дође до деобе заједничке ствари вансудским путем на основу уговора заснованог на једногласности свих учесника (сувласника) они могу остварити престанак сусвојине (сувласничке заједнице) на основу правног правила из пар. 219 предратног Закона о ванпарничном поступку (ЗВП), које држимо да није у супротности са новим законом, путем добровољне процене и продаје заједничке ствари.

Међутим, сваки сувласник у свако време има право да захтева деобу ствари, осим у време у које би та деоба била на штету осталих сувласника (чл. 16. ст. 1), а за ово је право сувласника карактеристично да не подлеже застаревању (чл. 16. ст. 2). С обзиром на овај законски принцип ништав је уговор којим се сувласник трајно одриче права на деобу ствари (чл. 16. ст. 3), али уколико би се сувласник уговором одрекао тог права само на одређено време такав уговор не би био у супротности са законом. За разлику од предратних правних правила нови закон ништа не говори о апсолутној немогућности примене права на деобу сусвојине у погледу службености, граничних (међашких) знакова и исправа потребних ради заједничке употребе (пар. 844. ОГЗ). Овде се ради о значајном питању за будућу судску праксу, па како о томе ништа није речено у новом закону следимо становиште да не би било у супротности са законом да се наведена правна правила и даље примењују у судској пракси.

Нови је закон прихватио принцип по којем сувласници споразумно одређују начин деобе, а ако не постигну споразум онда о томе одлучује суд (чл. 16. ст. 4), с тим да ће суд одлучити само да ли ће се деоба ствари извршити продајом ствари ако је физичка деоба немогућа, или је могућа само уз знатно смањење вредности ствари (чл. 16. ст. 5). Из овога следи да нови закон као и предратна правна правила предвиђа да је примарна физичка деоба, а само за случај недељивости сусвојинског објекта да је могуће извршити деобу путем јавне про-

⁸ Види чл. 10. Закона о промету непокретности („Сл. гласник СР Србије” бр. 15/74) у вези са чл. 5. Закона о промету непокретности („Сл. лист САПВ” бр. 1/75).

даје и поделе постигнуте куповине (цивилна деоба), која је према томе негација материјалне (физичке) деобе. То значи да је законско право сваког сувласника да тражи у првом реду физичку деобу, а тек у другом реду цивилну деобу. Дакле, наведеном принципу одговара постављање захтева којим се примарно тражи физичка деоба ако је могућа, а тек супсидијарно цивилна када физичка деоба не би била спроводљива. За случај да је физичка деоба немогућа, онда не би било места успешном противљењу сувласника цивилној деоби као јединој даљњој могућој деобној алтернативи.

Ако је у питању деоба зграде (стамбене или пословне) суд би морао по службеној дужности водити рачуна о томе, да ли је с обзиром на урбанистички односно регулациони план места и постојеће комунално-техничке прописе могуће извршити тзв. класичну деобу на физички начин по којој би издвојени физички делови представљали посебне грађевинске целине. У случају немогућности таквог начина деобе сматрамо као даљу алтернативу могућност деобе путем претварања идеалног сувласништва у етажну својину, која представља специфичан облик физичке деобе.⁹ О овом начину физичке деобе суд би могао одлучити и кад у том погледу не би постојао изричити захтев странке (сувласника), јер је довољно да већ постоји захтев за престанак права сусвојине и обавезан законски принцип о примарности физичке деобе заједничке ствари.

Све што је досад изложено пружа основ за закључивање, да се сусвојинска ствар може делити само физички или само продајом (цивилно), а не и на један и други начин заједно. Због тога и судска одлука може гласити само на физичку деобу или само за цивилну, а не на оба ова начина заједно. Тиме се задатак суда своди на решавање питања о престанку сусвојине и начину деобе, а даље је ствар извршног поступка да се дозвољено извршење деобе и реализује.¹⁰ Приликом доношења одлуке о деоби суд није везан за то да ли једни сувласничари (деобничари) пристају на предлог других односно другог, јер управо зато што странке нису сагласне о томе, тј. о начину деобе има да одлучи суд.

Када је постављен захтев за деобу, онда је суд има спровести тако да сваки сувласник (деобничар) добије на име свог идеалног дела онолико у количини и вредности колико то одговара величини његовог сувласничког дела. При томе такође има да води рачуна да ли је предложена деоба економски оправдана и целисходна односно да није на штету осталих сувласника (чл. 16. ст. 1).

Нови закон ништа посебно не говори о случају деобе када је предмет сусвојине више ствари (на пример група пар-

⁹ Види чл. 49. Закона о својини на деловима зграда („Сл. лист СФРЈ” бр. 43/65. и 57/65), који се као преузет закон примењује на подручју САПВ.

¹⁰ За спровођење деобе у извршном поступку види одредбе чл. 240. и сл. Закона о извршном поступку.

цела, инвентар и сл.), па се услед тога поставља питање да ли је могућа и дозвољена деоба само у погледу појединих ствари ако се други сувласници томе противе. Наиме, да ли се код таквог захтева уопште ради о деоби или је само у питању важнија промена ствари за коју је потребна сагласност свих сувласника (чл. 15. ст. 4), те да ли због противљења других сувласника онај сувласник који је такав захтев поставио може тражити иступање из сувласничке заједнице и престанак сусвојине путем деобе свих заједничких ствари. Како у закону није посебно регулисан случај таквог начина деобе, то не значи да је таква могућност деобе искључена, јер закон не садржи ни одредбу која би забрањивала тражење деобе само појединих од сусвојинских ствари. Шта више мишљења смо да на могућност такве деобе указује сам закон индиректно у одредби чл. 16. ст. 6. по којој сувласнику којем је деобом припала ствар или део ствари остали сувласници јамче за правне и физичке недостатке ствари у границама вредности својих сувласничких делова,¹¹ с тим што се ово право гаранције гаси протеком три године од деобе ствари (ст. 6). Приликом разматрања овог питања треба поћи од тога да је сваки сувласник неограничени власник свог идеалног дела на ствари и да му се стога мора признати право да захтева деобу, не само свих ствари у сусвојини, већ и деобу само неких од тих ствари. С тим у вези одмах се надовезује питање да ли је дозвољавање такве деобе увек економски, а самим тим и правно оправдано односно да ли је таква деоба сама по себи штетна по целокупну сусвојинску заједницу. Свакако да суд то треба да цени у сваком конкретном случају и ако нађе да је деоба само у погледу појединих ствари штетна по друге сувласнике имао би да ускрати захтевану деобу. Не треба посебно истицати да се суд с обзиром на начело диспозиције странака не би могао по службеној дужности упуштати у оцену питања штетности захтеване деобе по остале сувласнике, већ само ако у том погледу постоји противљење ма којег од сувласника подкрепљено адекватним доказима.

Поред физичке и цивилне деобе закон изузетно дозвољава деобу ствари и путем исплате у ситуацијама када је до формирања сусвојине дошло по самом закону услед спајања односно мешања ствари, које припадају разним власницима чије је раздвајање немогуће (чл. 23. ст. 1). Како у таквим случајевима успостављање ранијег стања није остварљиво, тада савестан власник ствари у року од годину дана од спајања односно мешања ствари може захтевати да му цела ствар припадне у својину или да цела ствар припадне несавесном власнику, с тим да му овај накнади вредност његове ствари (ст. 2. истог члана). То значи да се у случају пропуштања наведеног захтева

¹¹ Види одредбе Закона о облигационим односима о одговорности за материјалне недостатке ствари чл. 478. и сл. и одредбе о одговорности за правне недостатке ствари чл. 508. и сл.

у прописаном законском року деоба нове ствари трансформирале из реченог разлога у предмет сусвојине може извршити само на начин по општем принципу на захтев сваког сувласника, а овде је то по природи ствари само продаја заједничке ствари. За разлику од овог случаја у предвиђеном случају из ст. 3. тог члана у ствари се и не ради о постојању сусвојине, јер због незнатне вредности спојене односно припојене ствари власник те ствари губи право својине, а за власника ствари веће вредности односно сада нове ствари постоји само обавеза да власнику ствари који је изгубио право својине накнади њену противвредност (облигациона обавеза).

У досадашњој судској пракси био је заступљен у примени и институт деобе ствари по еквиваленту у случајевима када се предмет сусвојине састојао од више ствари (група парцела, инвентар, заједничка имовина стечена у браку и сл.). То се у пракси сводило на солуцију да се сваком сувласнику додељују у део поједине ствари, које по вредности одговарају његовом аликвотном делу. Изузетно је била дозвољена исплата у новцу ако је настала мања разлика у вредности, али ако је дошла у питање накнада веће новчане вредности, онда је за то био потребан пристанак свих сувласника. Сада се са аспекта новог закона поставља питање да ли је деоба по еквиваленту могућа односно дозвољена на које сматрамо да треба одговорити потврдно, јер нови закон не садржи одредбу којом би могућност таквог начина деобе била искључена. Шта више, иако не изричито, нови закон предвиђа могућност наведеног начина деобе на што упућује интерпретација одредбе чл. 16. ст. 6. тог закона.

Посебно се поставља питање да ли и без споразума сувласника може доћи до промене у величини сувласничког дела појединих сувласника односно до престанка сусвојине преласком заједничке ствари путем оригинарног начина стицања својине у искључиву својину једног од сувласника.

Пре свега по исправном ставу досадашње судске праксе, који ће се свакако примењивати и у будуће, сувласник који је уложио одређена средства за адаптацију односно реконструкцију заједничког објекта није стицао никаква стварно-правна овлашћења у смислу повећања његовог сувласничког дела, већ само облигационоправни захтев према осталим сувласницима за новчану накнаду утрошених средстава у напред речену сврху. Само изузетно, ако се радило о знатном улагању средстава односно радовима након којих је досадашњи заједнички објекат у односу на првобитно стање фактички претежно престао да постоји, ишло се на признавање повећања идеалног дела дотичног сувласника сразмерно обиму учешћа у том повећању.

Свакако је са теоретског и практичног аспекта од посебног значаја питање да ли између сувласника може бити стицања својине путем одржаја, а по досадашњој судској пракси таква је правна ситуација била могућа. Наиме, стало се на

становиште да није постојало правило предратног права, које би забрањивало такав одржај, па је према томе један од сувласника могао стећи делове других сувласника под истим условима и претпоставкама под којима се иначе одржајем може стећи у својину одређена ствар (поседовање ствари кроз законом одређено време и савесност поседаваоца). И сада нови закон не садржи одредбу која би искључивала стицање својине између сувласника путем одржаја као оригинарног начина стицања својине, па стога нема разлога за заузимање противног става, већ напротив да је такав начин стицања својине дозвољен и по новом закону (чл. 28. и 30).

У већој је мери специфичније питање да ли је могуће стицање својине између сувласника путем грађења на сусвојинском земљишту, а у погледу којег је досадашња судска пракса заузимала позитиван став, мада је било и значајних аргумената против таквог става. Пре свега основни аргумент у том погледу сводио се на тврђење, да код таквог грађења нема туђе ствари, па да се услед тога ни деловање сувласника-градитеља не може сматрати као наступање према трећем лицу, које је неопходно везано за појам „туђе ствари”. Због тога се код таквог сувласника искључује савесност и следствено томе он градећи на сусвојинском земљишту ништа није стицао за себе, већ је наступао само као пуномоћник осталих сувласника (пар. 837. ОГЗ). Њему би само припадало право да по извршеном обрачуну тражи од других сувласника новчану накнаду за извршена корисна улагања на заједничкој ствари. Став досадашње судске праксе о могућности стицања својине између сувласника оригинарним начином путем грађења дозвољавао је креирање такве правне ситуације само у случају, ако је сувласник-градитељ као савестан на сусвојинском земљишту грађење извршио за себе и средствима из своје посебне имовине, а остали сувласници иако су за то знали грађењу се нису противили. Суштина за остварени противан и важећи став у досадашњој судској пракси полазио је од тезе, да као што сувласник у принципу може стећи својину на деловима осталих сувласника одржајем, тако исто нема сметње према тада важећим правилима имовинског права да до тада сусвојинском земљишту стекне право својине грађењем уз испуњење напред наведених претпоставки. Посматрајући ово питање са аспекта одговарајућих одредаба новог закона држимо, да у начелу не би било сметње за стицање својине између сувласника путем грађења под условима предвиђеним у одговарајућим одредбама закона (чл. 24. до 26).

Поред изнетог право сусвојине као и право својине може престати преласком сусвојинске ствари у друштвену својину (чл. 44), односно када друго лице стекне право својине на тој ствари (чл. 45). Такође право сусвојине може престати и напуштањем ствари када сувласници изразе вољу да више не желе да је држе, али ако је у питању непокретност она по сили

закона прелази у друштвену својину (чл. 46. у вези чл. 32. ст. 2). Исто тако право сусвојине престаје пропашћу заједничке ствари, с тим што сувласницима припада право својине на остатке пропале ствари (чл. 47).

И на крају треба посебно истаћи да је по закону искључена могућност деобе између сувласника зграде (без обзира да ли је у питању идеално сувласништво или етажна својина) у погледу коришћења грађевинског земљишта у друштвеној својини на којем је таква зграда подигнута. Њима припада јединствено право коришћења тог земљишта и стога не могу захтевати утврђење тог права по физичким односно идеалним деловима (чл. 24. Закона о грађевинском земљишту — Сл. лист САПВ, бр. 31/79). Ови сувласници, међутим, могу да траже у ванпарничном поступку пред судом, да им се под одређеним условима уреди начин сукоришћења земљишта, с тим што би таква одлука суда имала само интерно дејство међу тим сувласницима.

Александар Јовичин

судија Суда удруженог рада Војводине

ПОСТУПАК ПРЕД СУДОМ УДРУЖЕНОГ РАДА ПРЕМА ОДРЕДБАМА ЗАКОНА О СУДОВИМА УДРУЖЕНОГ РАДА

УВОД

Поступак пред судом удруженог рада регулисан је одредбама Закона о судовима удруженог рада из 1974. године и одредбама Закона о парничном поступку тако да се у поступку пред судовима удруженог рада примењују и одредбе главе прве до двадесет четврте тог Закона, уколико одговарају природи спора о коме суд одлучује и ако нису супротне одредбама Закона о судовима удруженог рада из 1974. године.¹ Не упуштајући се у правила поступка која се на основу наведене одредбе Закона о судовима удруженог рада из 1974. године сходно примењују у поступку пред судом удруженог рада намера нам је да анализирамо само одредбе о поступку које су регулисане Законом о судовима удруженог рада из 1974. године. Иако поступак пред судом удруженог рада није у довољној мери регулисан тим одредбама несумњив је њихов значај, јер питања регулисана овим одредбама представљају другачија процесна решења а истовремено њихово постојање, по правилу, искључује примену појединих одредаба Закона о парничном поступку, јер се те одредбе примењују непосредно из Закона о судовима удруженог рада из 1974. године.

Треба имати у виду да се поједине одредбе о поступку пред судом удруженог рада у Закону о судовима удруженог рада из 1974. године не налазе само у делу Закона којим је регулисан поступак него и у делу којим су регулисане опште одредбе. Поред тога, треба напоменути да поред општег поступ-

¹ Закон о судовима удруженог рада објављен у „Службеном листу СФРЈ”, бр. 24. од 10. маја 1974. године, члан 13. Закон о судовима удруженог рада није усаглашаван са Законом о парничном поступку објављен у „Службеном листу СФРЈ”, бр. 4. од 14. јануара 1977. године у коме је дошао до померања појединих поглавља тако да се сада одредбе о редовним правним лековима које се примењују у поступку пред судовима удруженог рада налазе у глави двадесет петој Закона о парничном поступку.

ка пред судом удруженог рада Законом о судовима удруженог рада из 1974. године регулисан је и поступак испитивање одлука унутрашње арбитраже, као посебан поступак.

Анализирајући поједине одредбе којима је у Закону о судовима удруженог рада из 1974. године регулисан поступак, покушаћемо да изнесемо и досадашњу праксу судова удруженог рада или поједина схватања и ставове уколико постоје.

ПОСТУПАК

Покретање поступка пред Судом удруженог рада

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године поступак пред судом удруженог рада покреће се предлогом, а даљи поступак суд води по службеној дужности.²

Ово представља значајно одступање од начина покретања поступка пред парничним судом. Акт којим се покреће поступак није тужба у смислу одредаба Закона о парничном поступку већ предлог.

Наведена одредба садржи једно ново процесно начело које се састоји у томе да је покретање поступка пред судом удруженог рада овлашћење учесника у материјално-правном односу да одлучи да ли ће ради заштите неког свог права или интереса покренути поступак пред судом удруженог рада али кад се покрене поступак за даље вођење поступка важи начело официелности, јер даљи поступак суд води по службеној дужности.

Изражено начело официелности даљег вођења поступка има правни основ у одредбама Устава, а циљ му је посебна друштвена заштита самоуправних права радних људи и друштвене својине. Примена начела официелности је ограничена што се може закључити ако се наведена одредба Закона анализира упоредо са одредбама Устава и другим одредбама.

У пракси судова удруженог рада питање примене начела официелности даљег вођења поступка поставило се на самом почетку њиховог рада, а појавила су се различита схватања. Према једном схватању начело официелности вођења покренутог поступка је универзално и суд даљи поступак увек води по службеној дужности што значи да учесник који је покренуо више не може повући свој предлог или одустати од даљег учешћа у поступку.

Друго схватање, које је преовладало, а сада већ представља праксу судова удруженог рада, полази од тога да се поступак пред судом удруженог рада може водити и ради заштите појединачних права учесника у погледу којих учесник у материјалноправном односу има право слободног распола-

² Чл. 6. Закона о судовима удруженог рада.

гања. Таква су права радника из радног односа, право радника на накнаду штете или слична права. Апсурдна би била ситуација да учесник који је покренуо поступак пред судом удруженог рада ради заштите свог појединачног права, на пример, за накнаду штете, не може да повуче свој предлог, уколико се други учесници у поступку не противе или да одустане од свог захтева ако тиме не вређа права других учесника у поступку, трећих лица или друштвени интерес.

Према одредби Устава самоуправна права радних људи и друштвена својина су под посебном друштвеном заштитом што значи да примена начела даљег вођења поступка по службеној дужности долази у обзир код спорова из друштвено-економских и других самоуправних односа и заштите друштвене својине.³

На заједничкој седници делегата највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина заузет је став да судови удруженог рада могу решењем окончати поступак поводом повлачења предлога односно одустанка од захтева или жалбе, уколико оцене да је ван суда решен спорни однос међу учесницима у поступку и да се овим повлачењем, односно одустанком, не повређују појединачна права других радника, самоуправна права радника и не нарушавају друштвено-својински односи, као и то да повлачење није у супротности са принудним прописима или са правилима морала самоуправног социјалистичког друштва.⁴

Располагање учесника у поступку

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године предлог којим се покреће поступак пред судом удруженог рада треба да садржи означавање спорног односа о коме суд одлучује, наводе о чињеницама од значаја за доношење одлуке и означавање доказа којима се ти наводи утврђују, а може да садржи и одређени захтев за решење спорног односа.⁵

Из наведене одредбе Закона произилази да за разлику од парничног поступка иницијални акт којим се покреће поступак пред судом удруженог рада не мора да садржи одређени захтев за решење спорног односа. Учесник који покреће поступак може одређени захтев за решење спорног односа ставити све до закључења расправе, а већ стављени захтев може преиначити без пристанка другог учесника.⁶

³ Чл. 129. ст. 1. Устава СФРЈ; чл. 18. Закона о судовима удруженог рада.

⁴ Овај став заузет је на заједничкој седници делегата највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина одржаној 27. јуна 1977. године у Београду.

⁵ Чл. 23. ст. 6. и 7. Закона о судовима удруженог рада.

⁶ Чл. 29. и 32. ст. 1. Закона о судовима удруженог рада.

Ово овлашћење у поступку има сваки учесник, а не само онај који је покренуо поступак. Суд удруженог рада није везан за захтев учесника у поступку, ако је такав захтев у предлогу или у току поступка до закључења расправе стављен.

У досадашњој пракси судова удруженог рада схватање наведене одредбе било је различито али је ипак преовладало, чини нам се, да ово правило треба применити у зависности од природе спорног односа о коме суд одлучује.

Ако се ради о спору из друштвено-економских и других самоуправних односа и заштити друштвене својине, поред посебног интереса учесника у поступку, постоји и друштвени интерес да се ти односи заштите и без посебног захтева учесника односно да суд не буде везан за захтев учесника у поступку. У том случају суд удруженог рада може расправљати и одлучивати и о оним правима и обавезама друштвено-економског или самоуправног односа које се налазе мимо евентуално постављеног захтева, што произилази из уставне одредбе да су самоуправна права и друштвена својина под посебном друштвеном заштитом.

Уколико се не ради о спору који има карактер спора из друштвено-економског или другог самоуправног односа или заштите друштвене својине може се поставити питање да ли је у том случају потребна самоиницијатива суда да својим поступањем и одлуком решава о односима о којима учесници нису поставили захтев или да одлучује мимо тог захтева.

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године суд удруженог рада није везан за захтев учесника у поступку, ако законом није друкчије одређено.⁷ Из овог произилази да наведено правило није генерално за све случајеве јер законом може бити и другачије одређено.

Иако нисмо пронашли изричиту законску одредбу којом је другачије одређено, односно којом је регулисано да је суд везан за захтеве учесника у одређеним случајевима, сматрамо да је исправно оно схватање према коме у споровима о појединачним правима, у којима остваривање и заштита тог права зависи од воље појединог радника и где он може диспонирати са предлогом како смо то истакли, треба да постоји одређени захтев о коме суд одлучује. То значи да правило да суд удруженог рада одлучује без и мимо захтева учесника треба примењивати у зависности од природе спорног односа. Код појединачних права радника тешко је и замислити вођење поступка по предлогу, а да није постављен одређени захтев. Међутим, ово не треба схватити као тужбени захтев у смислу одредаба Закона о парничном поступку већ је довољно да се учесник у поступку изјасни о томе који појединачни акт којим је повређено његово право напада или да означи какав захтев поставља, а то може бити у предлогу или у току поступка до закључења расправе.

⁷ Члан 32. ст. 1. Закона о судовима удруженог рада.

Што се тиче осталих располагања учесника у поступку према одредбама Закона о судовима удруженог рада из 1974. године треба истаћи да су овлашћења суда удруженог рада да цени располагање учесника шира од оних које има парнични суд.

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године суд неће уважити располагања учесника која су у супротности са принудним прописима или са правилима морала самоуправног социјалистичког друштва или којима се повређују самоуправна права трећих лица.⁸ Законом је посебно регулисано да уколико суд не уважи располагања учесника суд наставља поступак и одлучује о спорном односу.

Учесће друштвеног правобраниоца самоуправљања у поступку

Учесће друштвеног правобраниоца самоуправљања у поступку пред судом удруженог рада регулисано је Законом о судовима удруженог рада из 1974. године знатним бројем законских одредаба што указује на значајну улогу друштвеног правобраниоца самоуправљања у остваривању судске заштите самоуправних права и друштвене својине. Друштвени правобранилац самоуправљања као учесник у поступку има посебан положај јер ради заштите друштвених интереса одредбама Закона регулисано је учешће друштвеног правобраниоца самоуправљања у поступку тако да нека процесна овлашћења има само друштвени правобранилац самоуправљања а не и други учесници у поступку.

Према одредби Закона друштвени правобранилац самоуправљања може да покрене поступак пред судом удруженог рада увек кад је у питању заштита самоуправних права радних људи и друштвене својине. Друштвени правобранилац самоуправљања може бити учесник у сваком поступку који није покренут његовим предлогом ако пријави своје учешће у том поступку.⁹

За разлику од других учесника у поступку друштвени правобранилац самоуправљања учествује у поступку ради заштите опште друштвеног интереса, он може покренути поступак а може и учествовати у поступку који је покренуо неки други учесник ако сматра да је то потребно ради заштите самоуправних права радних људи или друштвене својине. При томе суд не може ценити да ли друштвени правобранилац самоуправљања треба да учествује у поступку јер је право на такву оцену на страни друштвеног правобраниоца самоуправљања, што значи да он може учествовати у сваком поступку када

⁸ Члан 32. ст. 2. Закона о судовима удруженог рада.

⁹ Чл. 23. ст. 5. и 24. ст. 2. Закона о судовима удруженог рада.

оцени да је то целисходно ради заштите друштвеног интереса али он није обавезни учесник у поступку.

Ради остваривања друштвене функције друштвеног правобраниоца самоуправљања суда удруженог рада има обавезу да друштвеног правобраниоца самоуправљања обавести о сваком поступку у случају кад он није покренуо поступак.¹⁰

Према ставу заједничке седнице делегата највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина суда удруженог рада на сходан начин обавештава надлежног друштвеног правобраниоца самоуправљања о покренутом спору, одмах након пријема предлога, ради пружања могућности друштвеном правобраниоцу самоуправљања да учествује у поступку. Сходним начином обавештавања сматра се свако обавештавање које друштвеном правобраниоцу самоуправљања даје нужне елементе да одлучи да ли постоји потреба да учествује у конкретном поступку пред судом. У сваком поступку пред већем суда удруженог рада републике односно аутономне покрајине може учествовати друштвени правобранилац самоуправљања. У складу са законом, веће обавештава надлежног друштвеног правобраниоца самоуправљања о заказаној седници већа поводом жалбе, кад он то захтева.¹¹ Ово право не припада ниједном другом учеснику у поступку осим друштвеном правобраниоцу самоуправљања, па ни друштвено-политичкој заједници или другим учесницима у поступку чије учешће у поступку такође има за циљ друштвени интерес.

Посебан положај друштвеног правобраниоца самоуправљања огледа се и у томе што само он може и пре покретања спора пред судом удруженог рада, поднети суду предлог за одређивање једне или више привремених мера, ради спречавања или отклањања самовољног поступања којим се теже нарушава самоуправно право радних људи или друштвена својина док сви други учесници, па и суд удруженог рада када то чини по службеној дужности, могу предложити одређивање привремених мера тек пошто је поднет предлог којим се покреће поступак.¹²

Уколико учесници у поступку закључе споразум о спорном односу (поравнање) пре одобрења закљученог споразума, суд о садржини споразума обавештава надлежног друштвеног правобраниоца самоуправљања који може изјавити противљење закљученом споразуму.¹³ Ово противљење друштвеног правобраниоца самоуправљања није правни лек и суд није везан изјавом друштвеног правобраниоца самоуправљања о закљученом споразуму о спорном односу већ представља својеврсну обавезу суда удруженог рада да о садржини споразума обавести дру-

¹⁰ Чл. 25. Закона о судовима удруженог рада.

¹¹ Овај став заузет је на заједничкој седници делегата највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина одржаној 20. јуна 1978. године у Скопљу.

¹² Чл. 30. сл. 1. и 2. Закона о судовима удруженог рада.

¹³ Чл. 32. ст. 5. и 6. Закона о судовима удруженог рада.

штвеног правобраниоца самоуправљања јер против одлуке којом се одобрава поравнање друштвени правобранилац самоуправљања може изјавити жалбу.

Друштвени правобранилац самоуправљања може изјавити жалбу и кад није био учесник у првостепеном поступку што значи да он може учествовати у свакој фази поступка. То право нема ни друштвено-политичка заједница ни синдикална организација ако нису покренули или учествовали у првостепеном поступку. Ово право има само друштвени правобранилац самоуправљања с обзиром на своју специфичну функцију и положај у поступку.

Исти је положај друштвеног правобраниоца самоуправљања и код подношења предлога за понављање поступка. Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године поступак који је окончан правоснажном одлуком суда удруженог рада може се поновити само по предлогу учесника или по предлогу друштвеног правобраниоца самоуправљања и кад није учествовао у поступку.¹⁴

У поступку за испитивање коначне одлуке унутрашње арбитраже, који је одредбама Закона о судовима удруженог рада из 1974. године регулисан као посебан поступак, регулисано је право друштвеног правобраниоца самоуправљања да поднесе предлог за испитивање коначне одлуке унутрашње арбитраже које иначе припада само учеснику односно страници у арбитражном поступку на коју се одлука непосредно односи. Остваривање овог права друштвеног правобраниоца самоуправљања регулисано је законском обавезом унутрашње арбитраже у организацији удруженог рада, другој самоуправној организацији и самоуправној интересној заједници да своју коначну одлуку којом је одлучено о самоуправним правима или дужностима из самоуправних односа достави надлежном друштвеном правобраниоцу самоуправљања.¹⁵

Расправљање у поступку

Слично као у парничном поступку Законом о судовима удруженог рада из 1974. године је регулисано да суд удруженог рада одлучује о захтеву учесника у поступку, по правилу, на основу усмене, непосредне и јавне расправе ако законом није друкчије одређено.¹⁶

Одступање од наведеног правила предвиђено је у два случаја. У погледу искључења јавности одредбама Закона је регулисано да се јавност у појединим случајевима може искључити у току целе расправе или једног њеног дела, ако је то у инте-

¹⁴ Члан 35. ст. 2. и члан 39. ст. 1. Закона о судовима удруженог рада.

¹⁵ Члан 48. ст. 1. и чл. 52. Закона о судовима удруженог рада.

¹⁶ Чл. 9. ст. 1. Закона о судовима удруженог рада.

ресу чувања тајне или ако је то оправдано због заштите посебног интереса друштвене заједнице. Међутим, одредбама Закона није ближе одређен поступак и услови за искључење јавности како је то учињено у Закону о парничном поступку па се у овим случајевима могу сходно применити одредбе Закона о парничном поступку које полазећи од истог начела много детаљније регулишу поступак искључења јавности.

Друго одступање од наведеног правила регулисано је одредбама Закона тако да суд удруженог рада може донети одлуку и без усмене расправе, на основу исправа и поднесака учесника у поступку, ако сматра да за доношење законите и правилне одлуке усмено расправљање није потребно и ако су се учесници у поступку одрекли одржавања усмене расправе.¹⁷ Потребно је да су кумулативно испуњена оба ова услова.

Јавност рада суда удруженог рада посебно је регулисана. Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године јавност се обезбеђује јавношћу расправа пред судом, давањем обавештења о току поступка заинтересованим лицима, омогућавањем јавности да се путем штампе и других видова јавног информисања упозна са радом судова, обавештавањем скупштина друштвено-политичких заједница о раду судова, објављивањем имена судија судова удруженог рада и састава судских већа према распореду послова у суду, као и објављивањем судских одлука.¹⁸ За разлику од парничног поступка наведеном одредбом је много детаљније, таксативним набрајањем, регулисана јавност рада суда удруженог рада чиме је створена законска обавеза судова да обезбеде јавност рада у складу са том законском одредбом.

Начело зборног суђења регулисано је тако да судови удруженог рада одлучују у већима а законом се одређује о којим питањима у поступку одлучује председник суда. Само изузетно у поступку пред судом удруженог рада може да одлучује појединац али не судија или председник већа, већ се као појединац може појавити само председник суда. Законом је регулисано само једно питање о коме одлучује председник суда а то је одлучивање о благовремености и дозвољености предлога за понављање поступка.¹⁹

Застајање у поступку

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године ако суд удруженог рада сматра да пропис или општи акт који би требало применити, није у сагласности са уставом или законом, дужан је да пред надлежним уставним

¹⁷ Чл. 31. Закона о судовима удруженог рада.

¹⁸ Чл. 5. Закона о судовима удруженог рада.

¹⁹ Чл. 8. ст. 1. и 2. и чл. 42. Закона о судовима удруженог рада.

судом покрене поступак за оцењивање уставности односно законитости тог прописа или општег акта.²⁰

Полазећи од наведене одредбе Закона одмах се намеће питање шта је са током поступка пред судом удруженог рада ако је покренут поступак за оцењивање уставности односно законитости прописа или општег акта који би требало применити. Законом је регулисан само случај кад је суд покренуо поступак за оцењивање уставности закона. У том случају изричито је регулисано да ће суд удруженог рада застати са поступком до окончања поступка пред уставним судом.²¹

Према ставу заузетом на заједничкој седници делегација највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина суд удруженог рада мора застати са поступком кад нађе да закон који треба применити није у складу са уставом. Према истом ставу суд ће по правилу наставити с поступком кад сматра да самоуправни општи акт који би требало применити није у складу с уставом или законом, а покренуће поступак пред уставним судом ради оцене уставности односно законитости.²²

Став заузет на заједничкој седници делегација највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина мобилисан је жељом да се поступак пред судом удруженог рада што брже, по могућству без застајања у поступку оконча, имајући у виду, пре свега, природу спорних односа о којима одлучују судови удруженог рада која је хитне природе. Међутим, треба напоменути да ће застајање у поступку, кад је покренут поступак за оцenu уставности односно законитости самоуправног општег акта пред надлежним уставним судом, бити чешћи случај него настављање поступка. Суд удруженог рада може у овом случају наставити поступак без чекања одлуке Уставног суда и решити спорни однос само ако постоје друге одредбе које се могу непосредно применити на спорни однос што ће у пракси бити веома ретко.

Према изричитој одредби Закона у поступку пред судом удруженог рада не може наступити мировање поступка што значи да се одредбе парничног поступка којима је регулисано мировање поступка не могу применити у поступку пред судом удруженог рада.²³

²⁰ Чл. 12. ст. 1. Закона о судовима удруженог рада.

²¹ Члан 12. ст. 2. Закона о судовима удруженог рада.

²² Овај став заузет је на заједничкој седници делегација највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина 20. јуна 1978. године у Скопљу.

²³ Члан 33. Закона о судовима удруженог рада.

ОДЛУЧИВАЊЕ СУДА УДРУЖЕНОГ РАДА

Поравнање у поступку

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године учесници у поступку пред судом удруженог рада могу, до доношења одлуке првостепеног суда, закључити споразум о спорном односу (поравнање).²⁴

Законом је регулисано закључење поравнања на посебан начин који се разликује од парничног поступка.

Суд удруженог рада одобрава споразум о спорном односу (поравнање) који постаје пуноважан тек након одобрења суда. Међутим, пре одобрења закљученог поравнања, суд о садржини споразума обавештава надлежног друштвеног правобраниоца самоуправљања који може, у року који му суд одреди, изјавити противљење закљученог споразума.

Треба истаћи, да суд удруженог рада приликом одобрења поравнања није везан изјавом друштвеног правобраниоца самоуправљања, што значи да може одобрити поравнање и у оном случају када друштвени правобранилац самоуправљања изјави да се противи поравнању. Исто тако суд удруженог рада може одобрити поравнање ако се друштвени правобранилац самоуправљања не изјасни у року који му суд одреди.

Друштвени правобранилац самоуправљања није у обавези да се изјасни о закљученом споразуму. Законом је регулисана само обавеза суда да пре одобрења закљученог споразума о садржини споразума обавести друштвеног правобраниоца самоуправљања али не и обавеза друштвеног правобраниоца самоуправљања да се изјасни о споразуму учесника. Ради ефикасности тока поступка Законом је регулисано право суда да друштвеном правобраниоцу самоуправљања одреди рок у коме друштвени правобранилац самоуправљања може изјавити противљење.

Према одредби Закона против одлуке којом се одобрава поравнање, друштвени правобранилац самоуправљања може изјавити жалбу из чега произилази да против одлуке којом се не одобрава поравнање учесници у поступку а ни друштвени правобранилац самоуправљања не могу изјавити жалбу. Жалба против одлуке суда удруженог рада којом се не одобрава поравнање није дозвољена, у таквом случају суд наставља поступак.

Може се поставити питање да ли друштвени правобранилац самоуправљања може изјавити жалбу против одлуке којом се одобрава поравнање ако није изјавио противљење закљученом споразуму или се у року који му је одредио суд није уопште изјаснио о споразуму. Таква процесна ситуација одредбама Закона није регулисана али полазећи од друштвене функције друштвеног правобраниоца самоуправљања као и од тога

²⁴ Члан 32. ст. 3, 4. и 5. Закона о судовима удруженог рада.

да друштвени правобранилац самоуправљања може изјављивати жалбу и друге правне лекове против одлуке суда и кад није учествовао у првостепеном поступку сматрамо да и у овим случајевима друштвени правобранилац самоуправљања може изјавити жалбу.

Привремене мере

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године суд удруженог рада првог степена, пошто је поднет предлог којим се покреће поступак може одредити једну или више привремених мера за које сматра да су потребне ради спречавања или отклањања самовољног поступања којим се теже нарушава самоуправно право радних људи или друштвена својина.²⁵

Првостепени суд једну или више привремених мера може одредити по службеној дужности или по предлогу учесника, али увек кад је већ поднет предлог којим се покреће поступак пред судом удруженог рада.

Друштвени правобранилац самоуправљања може и пре покретања спора пред надлежним судом удруженог рада, поднети том суду предлог за утврђивање привремених мера из истих разлога из којих то може учинити суд по службеној дужности или по предлогу учесника али је у том случају посебно регулисано да је друштвени правобранилац самоуправљања дужан да у року који му одреди суд покрене поступак пред судом. Ако друштвени правобранилац самоуправљања у одређеном року не покрене поступак, суд удруженог рада укинуће одређену привремену меру.

За одређивање једне или више привремених мера потребно је да су испуњени законски услови који се састоје у томе да постоји самовољно поступање којим се теже нарушава самоуправно право радних људи или друштвена својина, што значи да одређивање привремене мере има за циљ да се спречи или отклони такво поступање или нарушавање. Привремене мере се одређују у зависности од природе и врсте спорног односа односно самовољног поступања и нарушавања самоуправног права. Законом нису прописане привремене мере које се могу одредити.

Привремена мера одређује се решењем суда удруженог рада. Против тог решења, може се изјавити жалба која, по правилу, задржава извршење решења. Међутим, одредбом Закона је регулисано да суд може одредити да жалба не задржава извршење решења, што мора бити изричито одређено у решењу којим се одређује привремена мера.²⁶ Законом није регулисано у којим случајевима ће суд одредити да жалба не

²⁵ Чл. 30. ст. 1. Закона о судовима удруженог рада.

²⁶ Члан 30. ст. 5. Закона о судовима удруженог рада.

задржава извршење решења којим се одређује привремена мера па је у таквим случајевима остављена пуна слобода суда да то, у зависности од конкретног случаја, одреди.

Одлуке Суда удруженог рада

Законом о судовима удруженог рада из 1974. године регулисано је да одлуке Суда удруженог рада имају важност и извршиве су на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Одлуке Суда удруженог рада могу се побијати правним средством у случајевима и под условима одређеним законом.²⁷

Треба напоменути да је у одредбама Закона увек употребљен израз „одлука” па је то у примени закона стварало дилеме које су се састојале у томе да ли суд удруженог рада доноси само одлуке. У парничном поступку појам одлуке је генерични појам којим су обухваћене пресуде и решења. Како у Закону о судовима удруженог рада из 1974. године није нигде употребљен израз „пресуда” то се дошло до закључка да је законски назив акта којим суд удруженог рада одлучује одлука. Није случајно избегнуто да се у Закону акт којим суд удруженог рада одлучује назове пресудом, али је због језичке несавршености нађено такво решење које није најбоље, јер је употребљен појам који обухвата више врсти судских одлука. Даље погрешке настале су у примени, јер се појавило схватање да суд удруженог рада доноси само одлуке а не и решења.

Наведено схватање да суд удруженог рада доноси само одлуке, а не и решења није исправно. Када одређује привремену меру суд удруженог рада доноси решење, из чега произилази да законодавац није имао разлога, нити је то учинио, да из поступка пред судом удруженог рада елиминише решење као облик судске одлуке. Полазећи од тога, сматрамо да су исправна она мишљења према којима суд удруженог рада када решава спорни однос, кад одлучује о суштини спорног односа то чини одлуком а о свим другим питањима решењем. Остаје и надаље питање налажења бољег израза за мериторно одлучивање од одлуке.

Законом је регулисано да суд удруженог рада судском одлуком може у одређеним случајевима уредити односе о којима између учесника није постигнута сагласност. У том случају суд удруженог рада у изреци одлуке уређује односе о којима између учесника није постигнута сагласност а таква одлука замењује односно допуњује самоуправни споразум односно други самоуправни општи акт. Таква одлука суда удруженог рада има карактер општег акта јер се њоме на општи начин уређују односи између учесника. Међутим, треба нагласити, да је важност овакве судске одлуке привремена док

²⁷ Члан 10. ст. 1. и 2. Закона о судовима удруженог рада.

сами учесници својим самоуправним општим актом не уреде односе.

Полазећи од тога да одлука којом суд удруженог рада уређује односе о којима између учесника није постигнута сагласност има карактер општег акта Законом је регулисано да ако таква одлука није у складу са Уставом или Законом може се пред надлежним Уставним судом покренути поступак за оцену њене уставности односно законитости као кад је у питању сваки други самоуправни општи акт.

ПРАВНИ ЛЕКОВИ

Жалба

У поступку пред судом удруженог рада жалба је редован правни лек против одлуке суда удруженог рада донете у првом степену. Међутим, Законом су регулисана знатна одступања, у погледу жалбе, од правила парничног поступка.

Против одлуке суда удруженог рада донете у првом степену сваки учесник у поступку, а Друштвени правобранилац самоуправљања и кад није био учесник у првостепеном поступку, може изјавити жалбу у року од 15 дана од дана достављања одлуке.

Треба напоменути да благовременост и допуштеност жалбе, за разлику од парничног поступка, цени другостепени а не првостепени суд. Поред тога, кад је благовремено изјавио жалбу било који учесник у поступку, узимају се у разматрање и оне жалбе које нису поднете у законском року.²⁸

У погледу поступка са неблаговременом жалбом према ставу заузетом на заједничкој седници делегација највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина, суд удруженог рада сходно примењујући члан 282. и члан 367. Закона о парничном поступку, у смислу члана 13. Савезног закона о судовима удруженог рада, не одбацује предлог, односно жалбу, већ решењем утврђује да подносилац предлога пропуштањем рокова није испунио услове за судску заштиту свог повређеног самоуправног права, односно пропуштањем рока за жалбу није испунио услове за преиспитивање законитости првостепене одлуке којом је одлучено о његовом самоуправном праву.²⁹

Жалбени разлози због којих се може побијати одлука суда удруженог рада донета у првом степену готово су идентични са парничним поступком. Законом је регулисано да се првостепена одлука може побијати због битних повреда пра-

²⁸ Члан 35. Закона о судовима удруженог рада.

²⁹ Овај став заузет је на седници делегација највиших судова удруженог рада република и аутономних покрајина у Београду 27. јуна 1977. године.

вила поступка а не због битне повреде одредаба парничног поступка јер судови удруженог рада сходно примењују одредбе парничног поступка као правила поступка. Остали разлози због којих се може жалбом побијати првостепена одлука су идентични са разлозима из парничног поступка.

Према владајућем схватању у пракси судова удруженог рада погрешна примена материјалног права обухвата и погрешну примену одредаба самоуправних општих аката па се у жалбеним разлозима не мора посебно истицати и погрешна примена ових одредаба. Ово произилази из изричите одредбе Закона према којој судови удруженог рада одлучују на основу Устава, закона и самоуправних општих аката.³⁰

Ако је у питању примена принудних прописа или правила морала самоуправног социјалистичког друштва другостепени суд удруженог рада испитује по службеној дужности првостепену одлуку у целини, без обзира у ком се делу или из којих разлога одлука побија жалбом. Границе овлашћења за испитивање првостепене одлуке су знатно шире од оних које су регулисане одредбама парничног поступка, јер у наведеним случајевима другостепени суд није везан за разлоге из којих се првостепена одлука побија жалбом, а ни за део првостепене одлуке који се побија.

Наведена правила којима је регулисана жалба примењују се и на жалбу против решења у свим оним случајевима где је жалба против решења суда удруженог рада дозвољена сходном применом одредаба парничног поступка које се односе на жалбу против решења.

Понављање поступка

У поступку пред судом удруженог рада једини ванредни правни лек је понављање поступка.

Према одредби Закона о судовима удруженог рада из 1974. године, поступак који је окончан правоснажном одлуком донетом у поступку по одредбама тог Закона може се по предлогу учесника, или по предлогу Друштвеног правобраниоца самоуправљања и кад није учествовао у поступку поновити из таксативно набројаних разлога.³¹

Разлози за понављање поступка идентични су са разлозима из парничног поступка изузев једног веома важног разлога који није преузет из парничног поступка. Очигледно је да разлог за понављање поступка који се раније налазио у чл. 381. ст. 1. тач. 3. Закона о парничном поступку који је важио у време доношења Закона о судовима удруженог рада из 1974. године није могао бити дословно преузет из парничног поступка, међутим, изостављањем ове одредбе која је изме-

³⁰ Члан 3. Закона о судовима удруженог рада.

³¹ Члан 39. Закона о судовима удруженог рада.

њена у Закону о парничном поступку из 1977. године у поступку пред судом удруженог рада изостала је група разлога која је од великог значаја као разлог за понављање поступка.

Према одредби Закона о парничном поступку из 1977. године поступак који је одлуком суда правоснажно окончан може се поновити и ако је у поступку учествовало лице које не може бити странка у поступку, или ако странку која је правно лице није заступало овлашћено лице, или ако парнично неспособну странку није заступао законски заступник, или ако законски заступник, односно пуномоћник странке није имао потребно овлашћење за вођење парнице или за поједине радње у поступку, уколико вођење парнице, односно вршење појединих радњи у поступку није било накнадно одобрено.³²

Из наведених разлога поступак пред судом удруженог рада не може се поновити с обзиром да су разлози за понављање поступка пред судом удруженог рада регулисани Законом о судовима удруженог рада из 1974. године које одредбе се непосредно примењују. Поред тога одредбе Закона о парничном поступку које се односе на понављање поступка налазе се у глави XXVI која се не примењује у поступку пред судом удруженог рада.

Сматрамо да овакво решење из Закона о судовима удруженог рада из 1974. године представља недостатак тог Закона јер су изостали наведени разлози за понављање поступка који могу имати баш изузетан значај у поступку пред судом удруженог рада.

³² Члан 421. ст. 1. тач. 3. Закона о парничном поступку из 1977. године.

ЗАЈЕДНИЧКИ СТАВОВИ РЕПУБЛИЧКИХ И ПОКРАЈИНСКИХ СУДОВА (КРУПАЊ 1980)

Највиши привредни судови република и аутономних покрајина потписали су у Загребу 16. маја 1975. године, с обзиром на укидање Врховног привредног суда Југославије, **договор** о одржавању сталних периодичних састанака ради разматрања питања која су од значаја за уједначавање судске праксе у циљу јединствене примене закона из тадашње надлежности привредних судова. Периодични састанци се, и поред измена организације правосуђа у неким републикама и аутономним покрајинама, редовно одржавају, а заузети ставови су обавезни, јер се доносе само уз потпуну сагласност делегација свих република и аутономних покрајина. 6. и 7. новембра 1980. године одржан је XIII периодични састанак у КРУПАЊУ, СР Србија, на коме су делегати Врховног суда Црне Горе, Вишег привредног суда Хрватске, Привредног суда Македоније, Врховног суда Словеније, Вишег привредног суда Србије, Врховног суда Војводине и Врховног суда Косова, уз учешће делегата Суда удруженог рада Босне и Херцеговине и Суда удруженог рада Војводине, те представника Савезног суда и Врховног суда Србије, после разматрања постављених питања и предлога одговора радне групе коју су сачињавали делегати Вишег привредног суда Хрватске, Привредног суда Македоније, Врховног суда Словеније и Вишег привредног суда Србије, између осталог, заузели ставове у области примене Закона о удруженом раду од 1976. године, Закона о облигационим односима од 1978. године и Закона о извршном поступку од 1978. године. Овај састанак се, када је реч о цитираним законима, може окарактерисати тематским, јер су разматрани **правни**

положај, улога и правни односи радне организације која у свом саставу има удружене основне организације удруженог рада, и то у разним правним ситуацијама. Заузето је укупно једанаест веома значајних правних ставова, који ће бити изложени у изворном тексту, док су питања у којима није постигнута сагласност и заузет став остављена за другу прилику. Приређивач је поједине ставове коментарисао испод пуног текста става.

I

ПРИМЕНА ЗАКОНА О УДРУЖЕНОМ РАДУ

1. Удруживање у радну организацију

1.1. Да ли се у исту радну организацију могу удружити више основних организација удруженог рада са истом основном делатношћу?

— У исту радну организацију могу се удружити више основних организација удруженог рада са истом основном делатношћу, само ако су повезане заједничким интересом, што се утврђује самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију (чл. 16. тач. 2, чл. 346. ст. 1. и 2, чл. 372. ст. 1. и чл. 376. Закона).

Регистарски суд приликом уписа удруживања односно конституисања радне организације која у свом саставу има ООУР-а испитује да ли самоуправни споразум о удруживању у радну организацију садржи конкретно утврђен овај заједнички интерес (чл. 449. ст. 1. Закона о удруженом раду).

1.2. Да ли се самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију одређено морају утврдити средства која основне организације удружују у радну организацију ради остваривања заједничких послова и интереса и којим средствима радна организација располаже и да ли суд то испитује приликом уписа?

Самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију морају се одређено утврдити новчана и друга средства која основне организације удруженог рада удружују у радну организацију ради остваривања заједничких послова и интереса, а којим средствима располаже радна организација у смислу чл. 244. ст. 2. Закона о удруженом раду.

По правилу радна организација у којој радници основних организација у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију нису предвидели одредбу о удруживању средстава и њиховој намени ради остваривања учешћа у заједничком приходу, није радна организација организована у складу са одредбама Закона о удруженом раду (чл. 67. ст. 1. и 2. алинеја 1. и чл. 346. Закона о удруженом раду).

Самоуправни споразум о удруживању у радну организацију мора садржавати одредбе о удруживању средстава и њиховој намени (чл. 372. ст. 1. Закона о удруженом раду). На постојање те одредбе у самоуправном споразуму о удруживању регистарски суд пазни по службеној дужности.

За удружена новчана средства којима располаже, радна организација има свој жиро-рачун (Чл. 244. ст. 2. Закона о удруженом раду и чл. 4. Уредбе о начину и условима под којима корисници друштвених средстава могу код Службе друштвеног књиговодства отворати и укидати рачуне — „Сл. лист СФРЈ“ број 54/79).

Оба става карактерише наглашавање заједничког интереса који повезује удружене основне организације удруженог рада и опредељује њихово удруживање у радну организацију. Инсистирање на конкретном утврђивању заједничког интереса и одређених новчаних и

других средстава која основне организације удруженог рада удружују у радну организацију ради остваривања заједничких послова и интереса, као и обавезивање регистарских судова да по службеној дужности пазе да ли су овакве одредбе предвиђене у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију веома је значајно, јер тиме треба да се спречи формално удруживање и стварање радних организација у којима удружене основне организације удруженог рада, у ствари, имају правни положај и карактеристике простих радних организација.

2. Овлашћења у правном промету

2.1. Да ли основне организације удруженог рада могу пренети сва овлашћења у правном промету на радну организацију?

— Основне организације удруженог рада могу самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију пренети на радну организацију сва овлашћења у правном промету са трећим лицима осим овлашћења која се односе на неотуђива права радника основних организација удруженог рада (на пример: закључивање самоуправних споразума о удруживању рада и средстава и др.).

Овај став заснива се на одредбама чл. 13. ст. 3. алинеја 4, чл. 244. ст. 2, чл. 372. ст. 1. и чл. 454. ст. 2. Закона о удруженом раду.

2.2. Да ли се радна организација којој самоуправним споразумом о удруживању нису пренета никаква овлашћења у правном промету са трећим лицима може конституисати и уписати у судски регистар?

Овлашћења у правном промету су битан елемент правне способности друштвеног правног лица. Стога радна организација не може постојати ако нема никаквих овлашћења у правном промету са трећим лицима (чл. 37. Закона о удруженом раду).

Овлашћења радне организације у правном промету са трећим лицима су обавезан елемент самоу-

правног споразума о удруживању у радну организацију, па без тог елемента нема ваљаног самоуправног споразума о удруживању у радну организацију нити конституисања радне организације (чл. 372. ст. 1. Закона о удруженом раду).

У судски регистар не може се уписати конституисање радне организације без овлашћења у правном промету са трећим лицима (чл. 454. ст. 2. Закона о удруженом раду).

Ови ставови, а посебно други, опредељени су у великој мери и претходним ставовима, јер основне организације удруженог рада самосталност у правном промету са трећим лицима остварују преко радне организације (ООУР не може ступати у правни промет са трећим лицима ван радне организације без ознаке фирме радне организације у коју је удружена), па на радну организацију могу пренети сва овлашћења у правном промету, осим, наравно, оних која се односе на неотуђива права радника основних организација удруженог рада. На супрот томе, нема конституисања радне организације ако на њу основне организације удруженог рада које се удружују не пренесу никаква овлашћења у правном промету са трећим лицима.

3. Одговорност за обавезе

3.1. Да ли радна организација одговара за своје обавезе удруженим средствима?

— Кад основне организације удруже средства за остваривање послова од заједничког интереса на нивоу радне организације и на тим средствима пренесу право располагања радној организацији, тада радна организација одговара за обавезе из таквих правних послова тим средствима у смислу чл. 251. ст. 1. Закона о удруженом раду по коме друштвено правно лице одговара за обавезе средствима којима располаже.

Поред те одговорности радне организације и основне организације удруженог рада одговарају за те обавезе радне организације, како су утврдиле самоуправним споразумом о удруживању у радну

организацију (чл. 254. ст. 1. и чл. 420. Закона о удруженом раду).

Чињеница да радна организација одговара удруженим средствима која су удружена на нивоу радне организације и на која је пренето право располагања радној организацији, сама по себи, не значи конституисање ограничене одговорности основних организација удруженог рада за обавезе радне организације само тим удруженим средствима. Основне организације удруженог рада и даље одговарају за обавезе радне организације онако како је утврђено у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију (нпр. неограничено или ограничено солидарно или супсидијарно). Ограничена одговорност основних организација удруженог рада удруженим средствима долази у обзир само ако је утврђена у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију.

II

ПРИМЕНА ЗАКОНА О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

1. Ваљаност уговора

1.1. Да ли је ваљан уговор о промету друштвеним средствима који закључи радна организација која у свом саставу има ООУР-а ван овлашћења у правном промету утврђених самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију?

— Уговор закључен у правном промету друштвеним средствима ван овлашћења утврђених самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију и уписаних у судски регистар не производи правно дејство (чл. 54. Закона о облигационим односима).

Ако се промене овлашћења у правном промету са трећим лицима утврђена самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију, а та промена се не упише у судски регистар уговор закључен у оквиру овлашћења уписаних у судски регистар производи правно дејство за савесну странку.

Други део овог става, о правним последицама поводом промена овлашћења у правном промету које нису уписане у судски регистар, треба повезати и са одредбом чл. 451. ст. 3. Закона о удруженом раду. Према овој законској одредби, ко се у правном промету, поступајући савесно, поузда у податке уписане у судски регистар, не сноси штетне правне последице које из тога настану.

III

ПРИМЕНА ЗАКОНА О ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

1. Да ли предмет извршења могу бити новчана средства радне организације на било ком рачуну код Службе друштвеног књиговодства?

— На жиро-рачуну и другим рачунима радне организације могу се депоновати само новчана средства којима радна организација располаже (чл. 244. став 2. Закона о удруженом раду).

У смислу члана 251. став 1. Закона о удруженом раду предмет извршења могу бити новчана средства која се воде на рачуну код Службе друштвеног књиговодства односно банке, укључујући и рачуне издвојених средстава осим ако Законом нису изузета од извршења (чл. 28. и 195. Закона о извршном поступку — „Службени лист СФРЈ“ број 20/78).

Средства на пролазном рачуну за заједнички приход не могу бити предмет извршења (чл. 70. Закона о удруженом раду).

Ово је веома значајан став јер дефинише која новчана средства (и рачуни) код Службе друштвеног књиговодства односно банке могу бити предмет извршења када је дужник (извршеник) радна организација која у свом саставу има основне организације удруженог рада. Радна организација не може да располаже средствима на пролазном рачуну за заједнички приход, јер се он у целини распоређује на основне организације удруженог рада које су учествовале у његовом остваривању, и то привремено одмах по његовом остваривању и истовремено на све основне орга-

низације удруженог рада, а обрачунавање заједничког прихода врши се у роковима утврђеним самоуправним споразумом (видети чл. 70. Закона о удруженом раду). Због тога средства на пролазном рачуну за заједнички приход не могу бити предмет извршења.

2. Да ли се на основу извршне исправе која гласи против радне организације у чијем су саставу организоване основне организације удруженог рада после настанка извршне исправе, може одредити извршење против тих основних организација?

— На основу извршне исправе која гласи против радне организације у којој су организоване и конституисане основне организације удруженог рада после настанка извршне исправе, може се одредити извршење против било које од тих основних организација, с тим да је поверилац дужан да уз предлог за извршење поднесе извод из судског регистра о упису конституисања те радне организације (чл. 261. Закона о удруженом раду и чл. 22. Закона о извршном поступку).

Идентичан је став и у случају када до организовања и конституисања основних организација удруженог рада дође у току парнице. У вези тога видети став из БРЕЗО-ВИЦЕ (1980), који је објављен и коментарисан у „Гласнику Адвокатске коморе Војводине“, бр. 10/1980, стр. 52. Најзад, у вези ставова који следе и уопште проблематике извршења судских одлука против радне организације која у свом саставу има основне организације удруженог рада укључујемо на чланак ЖАРКА ЛАТИНОВИЋА, судије Врховног суда Војводине, објављен у часопису „Привреда и право“, Загреб, бр. 12/1980, стр. 9—24, под насловом: „Извршење судских одлука против радне организације која у свом саставу има основне организације удруженог рада.“

3. Да ли се судска одлука која гласи против радне организације може непосредно извршити против основне организације удруженог рада у њеном саставу?

— Одлука која гласи на радну организацију не може се непосредно извршити против основне организације удруженог рада ни у случају кад је предвиђена солидарна одговорност основних организација за обавезе радне организације.

Поверилац може од супсидијарних односно солидарних дужника основано тражити извршење само пошто претходно у парничном поступку издејствује против њих правоснажну судску одлуку или другу извршну исправу (чл. 264. ст. 1. и 2. Закона о удруженом раду и чл. 203. сл. 1. Закона о извршном поступку).

С тим у вези упозорава се да је заједничка седница Савезног суда, републичких врховних судова, покрајинских врховних судова и Врховног војног суда одржана 25. 1. 1979. године заузела начелан став број 2/79. који гласи:

„Ако главни дужник не испуни своју обавезу ни у року одређеном у повериоцевом писменом позиву, поверилац може захтевати испуњење од организације удруженог рада по основу њене супсидијарне одговорности утврђене самоуправним споразумом и уписане у судски регистар”.

4. Да ли поверилац може на основу извршне исправе која гласи против основне организације удруженог рада тражити извршење против других основних организација кад је између њих предвиђена со-

лидарна односно супсидијарна одговорност за обавезе те основне организације?

— Ако извршна исправа гласи против основне организације удруженог рада, а за њене обавезе солидарно односно супсидијарно одговарају и друге основне организације удруженог рада у саставу исте радне организације, тада се не може на основу ове извршне исправе спроводити извршење против других основних организација, већ се и против њих морају претходно издејствовати извршне исправе (чл. 264. ст. 1. и 2. Закона о удруженом раду и чл. 203. ст. 1. Закона о извршном поступку).

5. Да ли се може тражити извршење против основне организације удруженог рада организоване од дела основне организације на коју гласи?

— Ако је у току парнице или после настанка извршне исправе против основне организације удруженог рада дошло до организовања и конституисања нових основних организација од те основне организације, која и даље наставља половање, поверилац може на основу исте извршне исправе тражити извршење и против новоорганизованих основних организација удруженог рада уз прилагање извода из судског регистра (чл. 22. Закона о извршном поступку).

Приредио:
Др Јован Гучуња

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници одржаној 6. фебруара 1981. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника и секретара о раду органа Адвокатске коморе између две седнице.

2) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора о стању финансијских средстава Адвокатске коморе Војводине планираних за редовно пословање.

3) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора о прикупљеним средствима на име обавезног доприноса. Са стањем 6. II 1981. године прикупљено је 958.845,— динара.

4) Управни одбор усвојио је завршни рачун Адвокатске коморе Војводине за 1980. годину и исти упућује Скупштини Адвокатске коморе Војводине на усвајање.

5) Управни одбор одлучио је да предложи Савезу републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије др Јожефа Варадија, адвоката из Зрењанина, за потпредседника Међународне уније адвоката, за члана Консеја Међународне уније адвоката председника Јекић Боровоја, адвоката из Новог Сада.

6) Управни одбор разматрао је радни текст информације о положају адвокатуре у Војводини и закључио да је нужно од свих Општинских организација адвоката прибавити најсвежије податке о обавезама адвоката које плаћају за задовољавање општедруштвених и заједничких потреба.

7) Решењем број 21/81. уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Поповић Драгутин са седиштем адвокатске канцеларије у Кули, у Ул. М. Тита бр. 182, а са даном 6. II 1981. године.

8) Решењем број 26/81. уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Перишкић Фабијан, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Ул. Доситејева бр. 11, са даном 6. фебруар 1981. године.

9) Решењем број 37/81. уписује се у Именик адвоката Ружић Градимир, са седиштем канцеларије у Вршцу, у Ул. 29. новембра бр. 14, са даном 1. III 1981. године.

10) Решењем број 350/80. уписује се у Именик адвокатских приправника Теларов Јасмина, са адвокатско-приправничком вежбом код Милић Томислава, адвоката у Новом Саду, са даном 6. фебруар 1981. године.

11) Решењем број 32/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Марковић Лазар, са адвокатско-приправничком вежбом код Нинков Велимира, адвоката у Врбасу, са даном 6. фебруар 1981. године.

12) Решењем број 38/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Томић Милутин, са адвокатско-приправничком вежбом код Миковић Милана, адвоката у Панчеву, са даном 6. фебруар 1981. године.

13) Решењем број 41/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Крстић Јелена, са адвокатско-приправничком вежбом у Адвокатској радној заједници „Законитост“ у Новом Саду, са даном 6. фебруар 1981. године.

14) Решењем број 43/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Дарија Лакићевић-Јовановић, са адвокатско-приправничком вежбом код Којац Милована, адвоката у Новом Саду, са даном 6. фебруар 1981. године.

15) Решење број 44/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Шећеров Урош, са адвокатско-приправничком вежбом код Шећеров Миомира, адвоката у Новом Саду, са даном 6. фебруар 1981. године.

16) Решењем број 45/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Поповић Сава, са адвокатско-приправничком вежбом код Бркић Ивана, адвоката у Новом Саду, а са даном 6. фебруар 1981. године.

17) Решењем број 57/81. уписује се у Именик адвокатских приправника Арчон Едита, са адвокатско-приправничком вежбом код Арчон Славка, адвоката у Сомбору, а са даном 6. фебруар 1981. године.

18) Решењем број 47/81. евидентиран је уговор о пружању правне помоћи склопљен између др Велибора Лукића, адвоката у Новом Саду, и РО за пројектовање и извођење грађевинских радова „Естетика“ из Новог Сада од 22. I 1981. године.

19) Решењем број 294/80. наложено је књиговодству Коморе да према пропису чл. 6. став 1. Правила Фонда посмртнине трошкове сахране преминулог др Јована Живковића, адвоката у пензији из Новог Сада, који је умро 9. новембра 1908. године, исплати подносиоцу рачуна Бељански Милици из Новог Сада, Ул. Исидоре Секулић бр. 4.

20) Решењем број 27/81. наложено је књиговодству Коморе да посмртнину иза преминулог Младеновић Миливоја, адвоката у пензији из Ковачице, који је умро 22. децембра 1980. године, обрачуна и исплати удовици преминулог Младеновић Јагоди, Ул. 29. новембра бр. 202, Београд.

21) Решењем број 46/81. наложено је књиговодству Коморе да посмртнину иза преминулог Кашанин Јована, адвоката у пензији из Врбаса, који је умро 4. I 1981. године, обрачуна и исплати удовици преминулог Кашанин Клари, Јухорска бр. 9, Београд.

22) Решењем број 58/81. наложено је књиговодству Коморе да иза преминулог Вишацки Миленка, адвоката у пензији из Вршца, који је умро 27. децембра 1980. године, изврши обрачун и посмртнину исплати удовици преминулог Вишацки Смиљи, Вршац, Трг Саве Ковачевића бр. 3.

23) Решењем број 39/81. одбијена је молба Предин Лазара, адвоката у пензији из Бечеја, са захтевом за упис у Фонд посмртнине почев од 1. фебруара 1981. године, јер је иста у супротности са одредбама чл. 11. и 12. правила Фонда посмртнине.

24) Решењем број 9/81. одбијена је молба Попов Василија, адвоката у Зрењанину, са захтевом: 1) за отказ претплате на „Гласник“ почев од 1. I 1981. године, 2) за отказ чланства у Фонду посмртнине уназад почев од 1. I 1980. године, и 3) за умањење обрачуна обавеза према Адвокат-

ској комори у 1980. години, а све то јер се од 23. VIII 1980. године налази на боловању, као неоснована.

25) Решењем број 352/80. брише се из Именика адвоката Илија Атанацковић, адвокат у Панчеву, са даном 31. XII 1980. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређен је Милаков Милорад, адвокат у Панчеву, Ул. Димитрија Туцовића бр. 16. Узето је на знање да Илија Атанацковић задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

26) Решењем број 344/80. брише се из Именика адвоката Атаљанц Борђе, адвокат у Панчеву, са даном 20. децембар 1980. године јер жели да ужива пензију.

27) Решењем број 345/80. брише се из Именика адвоката Милованов-Каличанин Софија, адвокат у Суботици, са даном 1. јануар 1981. године због пресељења седишта своје адвокатске канцеларије у Београд.

28) Решењем број 10/81. брише се из Именика адвоката Кочиш Силвестер, адвокат из Сенте, са даном 31. XII 1980. године због пензионисања.

29) Решењем број 8/81. брише се из Именика адвокатских приправника Козомора Милан, са адвокатско-приправничком вежбом код мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, члана Адвокатске радне заједнице „Адвокатски биро“ установа правне помоћи, са даном 1. јануар 1981. године, јер је уписан у Именик адвоката.

30) Решењем број 28/81. узето је на знање да је Никола Новаковић, адвокат у Новом Саду, са даном 2. фебруар 1981. године иступио из чланства Адвокатске радне заједнице „Законитост“ из Новог Сада, Његошева бр. 16 и да од тога дана води индивидуалну адвокатску канцеларију у Новом Саду, у Ул. Светозара Марковића бр. 1.

31) Решењем број 53/81. оболелом адвокату Сингер др Бели из Суботице за привременог заменика одређује се Стеван Јухас, адвокат у Суботици, Пушкинов трг бр. 4.

32) Решењем број 340/80. Јуришић Иван, адвокат из Сомбора, решава се дужности преузимаатеља адвокатске канцеларије Бошњак Ивана, адвоката из Сомбора, која му је одређена решењем Адвокатске коморе Војводине број 243/77. од 14. јуна 1977. године, јер је све преузете послове окончао.

33) Решењем број 13/81. узето је на знање да је Пекановић Олги, адвокату у Сомбару, закључено породичко одсуство, те да од 1. јануара 1981. године наставља са вршењем адвокатске делатности.

Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине

ВЕСНА БОШКОВИЋ

Весна Бошковић, адвокат у Новом Саду, напрасно је умрла 27. јуна 1980. године у Новом Саду. Још истог дана је пре подне обављала расправе у суду.

Весна Бошковић је рођена у Дубровнику, 6. јуна 1923. године у старој, познатој дубровачкој породици Милош. Основно и средњошколско образовање стекла је у Дубровнику, а потом се уписује на Пољопривредни факултет у Загребу. Студије напушта због удадбе за адвоката Стевана Бошковића, па се настањује у Новом Саду. Чим је у Н. Саду основан Правни факултет Весна Бошковић је међу првим студентима и то оним најбољим. И поред породичне оптерећености (подиже и васпитава двоје деце) на студијама се истиче изванредним резултатима, па је у више махова похваљивана и награђивана. Дипломирала је право на Правном факултету у Новом Саду 1967. године.

По завршетку правних студија ступа на адвокатско-приправничку праксу код супруга Стевана Бошковића у Новом Саду, заправо постаје сарадник у вођењу ове развијене и познате канцеларије иако у својству адвокатског приправника (1967. до 1977).

Правосудни испит полаже у Новом Саду 1977. Од 1977. године убележена је у Именику адвоката Адвокатске коморе Војводине са седиштем канцеларије у Н. Саду, коју води све до преране смрти.

Весна Бошковић, озбиљна, темељна, радљива, стручна, стекла је леп углед правника и адвоката и освојила велике симпатије клијентеле, која је у њеном раду имала снажну потпору и помоћ. Имала је отворен став према људима, а искрен и другарски приступ у односима са колегама адвокатима и судијама. Била је цењена и поштована особа.

Остала нам је светла успомена на Весну Бошковић.

М. Б.

Др ЈОВАН ЖИВКОВИЋ

Др Јован Живковић, пензионисани адвокат из Новог Сада, преминуо је после дуже болести 9. XI 1980. у Н. Саду, а сахрањен 10. XI 1980. у родном Черевиху.

Јован Живковић се родио у Черевиху 5. II 1900, где је учио основну школу. Гимназију је завршио у Н. Саду 1920. године. Право је студирао у Београду и у Паризу. Дипломирао је у Београду (1924), а у Паризу стекао научни степен доктора права (1931).

Др Јован Живковић до 6. априла 1941. ради у Финансијској дирекцији у Београду и Загребу, те као судски бележник у Окружном суду у Н. Саду, где га затиче рат. Протеран од окупатора из Н. Сада враћа се у Черевих, но испред усташког терора склања се у Футог, код материне фамилије, где је дочекао крај рата повучен и без посла. У ослобођењу ступа на рад код Војне управе у Н. Саду, а потом прелази у ГИОНСАПВ-е, као финансијски стручњак. Судско-адвокатски испит положио је у Београду 1953. године.

Отворио је адвокатску канцеларију у Новом Саду 1953. године коју води све до пензионисања 5. I 1977. године.

Др Јову Живковића одликовале су позитивне људске особине и врлине: озбиљност, савесност, марљивост, поштење. Стекао је високо опште и стручно образовање, које и није дошло до пуног изражаја у његовом професионалном раду, било због превасходно практицистичког рада у адвокатури, било због његове израженије повучености и скромности. Више је наступао као професор него адвокат. Достојанственог држања, лепих манира, учтив, коректан, брижљиво негованог стила облачења („лепи Јова“), деловао је као неки страни господин, у добром смислу те речи. Остао је нежења, па се све више осамљивао и повлачио из друштва, да би му рад у адвокатури, иако у већ поодмаклим годинама, испуњавао живот. У слободним часовима бавио се сликарством и филмом, али без јавних иступања. Остало је неколико вредних остварења, у његовој интелектуалној оставштини, као сведочанство једне несвакидашње личности интелектуалца.

М. Б.

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

Бранко Јосифовски, <i>Педесет година Савеза адвокатских комора</i>	1
--	---

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Проф. др Сениша Трива, <i>Приговор против рјешења о извршењу</i> — — — — —	14
Др Александар Маркићевић, <i>Злоупотреба права у кривичном поступку</i> — — — — —	26
Јован Л. Јерковић, <i>Сусвојина по новом Закону о основним својинско-правним односима</i> — — — — —	31
Александар Јовичин, <i>Поступак пред судом удруженог рада према одредбама Закона о судовима удруженог рада</i> — —	46

ПРАВНА ПРАКСА

<i>Заједнички ставови републичких и покрајинских судова (Крупањ 1980)</i> — Др Јован Гуцуња — — — — —	61
---	----

САОПШТЕЊА

<i>Из седнице Управног одбора</i> — — — — —	66
---	----

НЕКРОЛОГ

Весна Бошковић (М. Б.) — — — — —	69
Др Јован Живковић (М. Б.) — — — — —	70

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић
судија Врховног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосуђе и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићић*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Врховног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Ријечи, *Душан Шипка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Мирослав Здељар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 600.— дин. Претплата за иностранство 48 долара. Цена једног броја 60.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Ручкописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САНВ бр. 418—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

РО Штампарија „Будућност”, Шумадијска 12, Нови Сад

